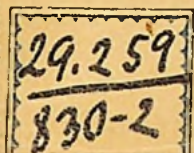

ПОЗОРИШНА
БИБЛИОТЕКА

Ј. В. Геџе

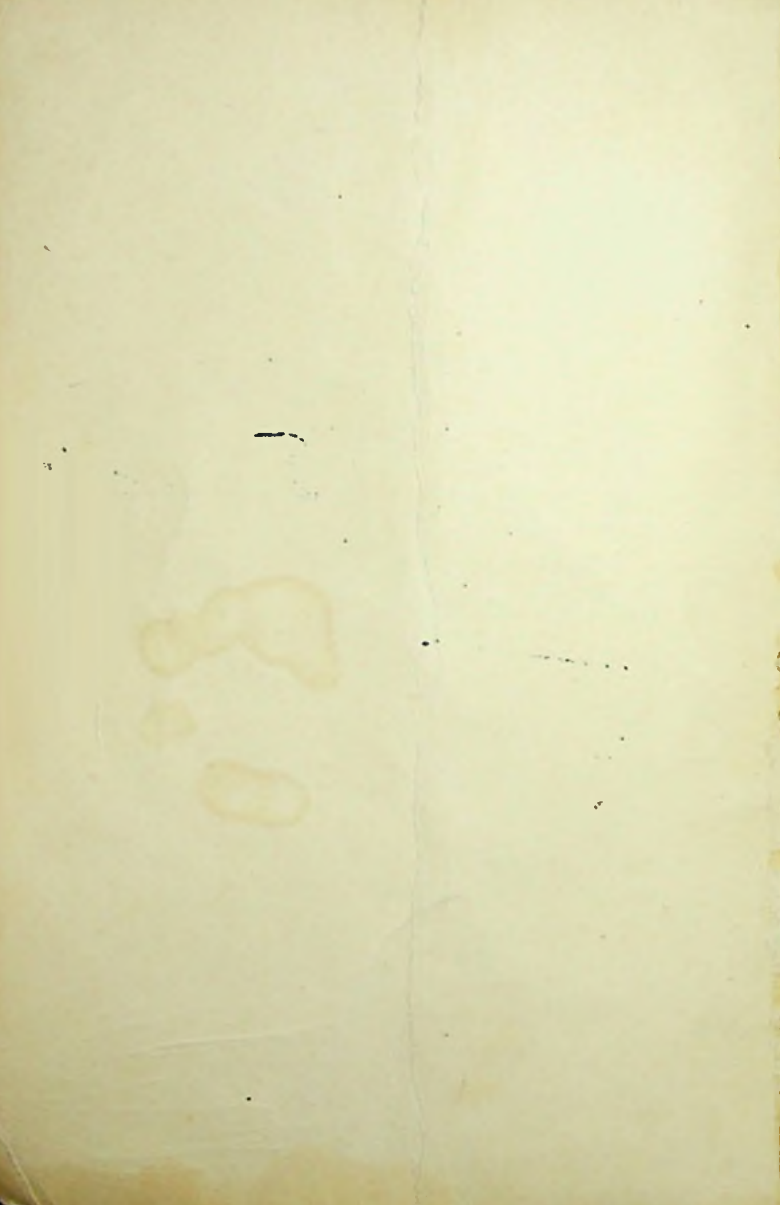

ИФИГЕНИЈА НА ТАВРИДИ

ИЗДАВАЧКО И ПРОМЕТНО А. Д. ЈУГОИСТОК

Б Е О Г Р А Д

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

Инв. бр.	Презиме и име писца:
29.259	Телце
Сигнатура	У. В.
830-2	НАСЛОВ ДЕЛА:
	Укривљенија на

Место и година издања:

Декабрь

Берг 1944

[illegible]

ПОЗОРИШНА БИБЛИОТЕКА

КЊИГА 10

БЕОГРАД

1944

ИФИГЕНИЈА НА ТАВРИДИ

ДРАМА У ПЕТ ЧИНОВА

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ
ПЕСНОВАЦ

Написао
Ј. В. ГЕТЕ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСНОВАЦА

Бр. 29 159

Струка 830-2

Издавачко и прометно а. д.

»ЈУГОИСТОК«

Превео
В. ЖИВОЈИНОВИЋ

Школа „ПРОСВЕТА“
Београд, Димитрија Јовановића бр. 56
Телефон 25-963

Л И Ц А

Ифигенија

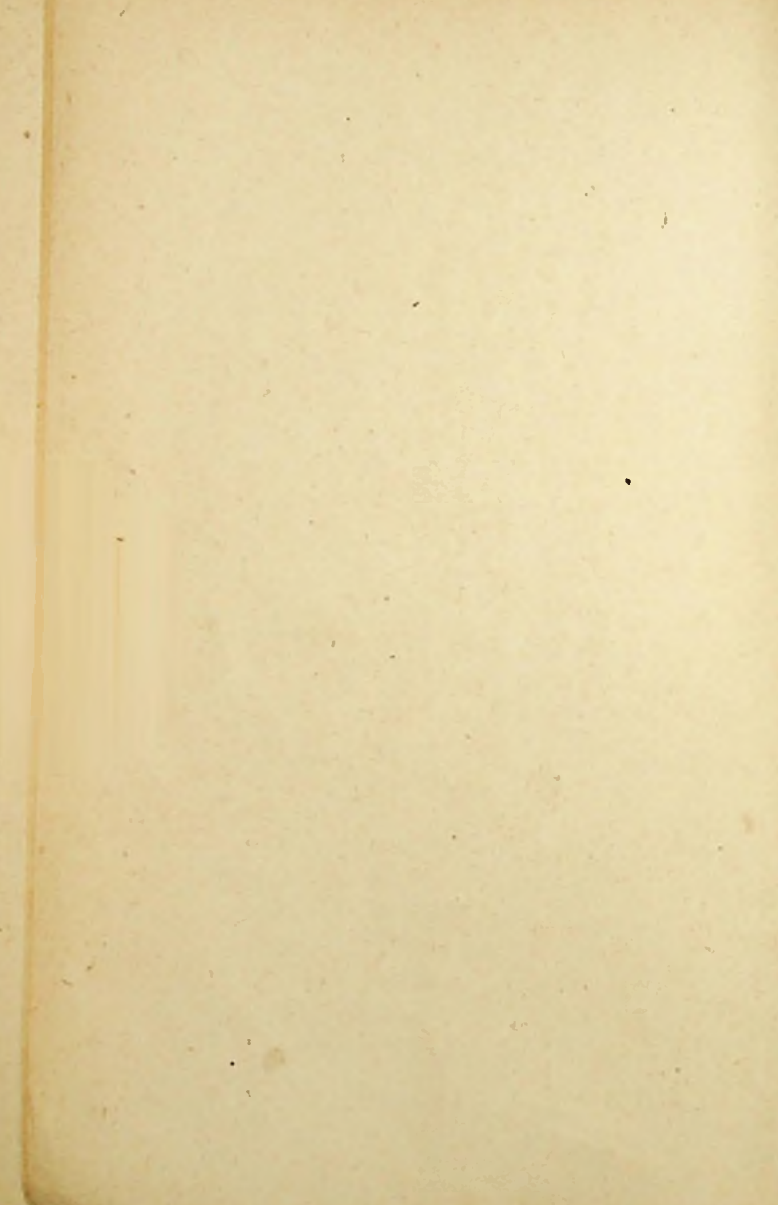
Тоант, Тавридски краљ

Орест

Пилад

Аркад

Догађа се у тају пред Дијаниним храмом.

П р в и ч и н

П о ј а в а п р в а

ИФИГЕНИЈА (сама).

У ваше сенке, ледујаве круне
старога, светог, лиснатог гаја,
к'о у богиње светилиште тихо,
ступам и сада са језом у души,
као да сада ступам први пут,
и духом уз вас не принађам још.
Већ годинама скривену ме чува
ту вишња воља којој се потчињавам,
а туђе ми је све к'о првог дана.
Јер мене, вај! од драгих море сиње
одваја, те са жала данима
крајеве грчке душа моја тражи,
а вал ми шумни на уздахе моје
једино тупим јеком одговара.
Вај оном који живи сâм, далеко
од милих својих. Њему испред уста
јад срећу отима, њему занесена

мисао лута пут одаја светлих
очинског дома, где му први пут
сунце небеса отвори, где браћа
и сестре с њим се, све чвршће и чвршће,
везама нежним спајаху у игри.
Не препирем се с боговима; али
јадна је судба женина. Мушкарац
на дому и у рату заповеда,
а у туђини помоћи се зна.
Годи му посед; крунише му главу
победа; смрт га часна чека. Како
омеђена је пак женина срећа:
Већ и то њој је утеха и дужност
да слуша мужа суровог; а каква
беда је чека тек кад у туђину
зла коб је баци! — Тако мене овде
ланцима ропским, светим и достојним
прикива Тоант племенити. С каквим
признајем стидом, да ти преко срца,
богињо, служим; теби, спасилице!
За службу драговољну ваљало је
да живот мој намењен теби буде.
Та у те ја полагах и полажем
и сад сву наду, Дијана, што мене,
највећег краља одбачену кћер,
на своја света, нежна недра прими.
Да, кћери Зевса, ако си помогла
Агамемнону, боговима равном,
јунаку, што га страхом испуни,

када му ћерку занска, а који
најдраже своје принесе к'о жртву
теби на олтар, — ако си помогла
њему да славно завичају стигне
са порушених зидова тројанских,
те тамо жену, сина и Електру,
то дивно благо, нађе у животу, —
тад мојима и мене најзад врати,
и отми — кад ме већ од смрти оте —
и од живота овде, друге смрти.

Појава друга

ИФИГЕНИЈА, АРКАД

АРКАД

До свештенице Дијанине краљ ме
с поздравом посла и жељама добрим.
Данас ће својој богињи Таврида
благодарeње да ода за своје
нове победе сјајне. Испред краља
и војске ја пожурих да најавим
долазак њин овамо

ИФИГЕНИЈА

Спремни ми смо
достојно да их примимо, а жртву,
ту добродошлу жртву, примиће

богиња наша из краљевних руку
с погледом пуним благосиљања.

АРКАД

О, камо да и поглед свештенице,
тај врли, цењен поглед, поглед твој,
девице света, нађох с више сјаја —
к'о добар знак за све нас! Али, ево,
још бол тајанствен сву ти душу скрива;
на твоју присну реч већ годинама
чекамо залуд; откад тебе знам
на овом месту, твој је поглед вазда
поглед од кога најежим се сав;
а твоју душу к'о да прикивају
гвоздени ланци на дну твојих груди.

ИФИГЕНИЈА

К'о што и личи прогнаној, сиротој.

АРКАД

Зар си сирота и прогнана овде?

ИФИГЕНИЈА

Може л' туђина бити завичај?

АРКАД

Па завичај је твој већ теби туђ.

ИФИГЕНИЈА

Зато и неће да зарасте рана
крвава на мом срцу. Још у првој
младости кад се тек припијала
душа за оца, мајку, брата, сестру,
а изданци се, нежно здружени,
с дебала старих кретали тек небу,
још тад ме, авај! нека клетва чудна
од драгих мојих оте и ту лепу
раскиде везу тучном руком. Мину
најлепша радост младости и расцвет
година првих. Чак и спасена,
бејах тек сенка себи; радост свежа
животна неће процветати мноме.

АРКАД

Ако ти себе злосрећном називаш,
ја незахвалном назвати те смем.

ИФИГЕНИЈА

Захвалност вазда показивах.

АРКАД

Али
не ону чисту, рад које добротинство
чини се; не озарен поглед, који
захвалност према домаћину каже
и живот задовољан. Кад те оно
тајанствен удес пре година много

у храм донесе овај, Тоант теби
приђе к'о богом дарованој, с пуно
љубави, с пуно страхопоштовања;
а љубазно те и наклоно прими
обала ова, страшна туђину,
јер царство наше пре тебе још нико
не таче ногом, а да није пао
по обичају старом као жртва
пред свetišтем Дијаниним.

ИФИГЕНИЈА

Није
живот тек то што слободно се дише.
Зар је то живот што ту на том светом
месту, к'о сенка над сопственим гробом,
проводим само јадикуюћи?
Ил' је то живот срећан, самосвестан,
када нас сваки дан, просневан штуро,
на језу оних сивих дана спрема
што их на Лети, самозаборавно,
поворка тужна покојника слави?
Јалови живот прерана је смрт;
тај женски удес пре свију је мој.

АРКАД

Племенит понос тај, да ниси себи
довољна, ја ти праштам, ма колико
да ми те жао, јер ти он ужитак
живота крати. Па зар овде ти,

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ
БЕОГРАД

откада дође, не учини ништа?
А ко разгали мрачни краљев дух?
Ко онај стари суров обичај,
по којем пред олтаром Дијаниним
туђинац сваки главу губи, — ко га
речитим нежним наваљивањем
већ годинама задржава, те се
толики сужањ из оците смрти
поврати опет у завичај свој?
Није л' Дијана, место да се љути,
лишена старих жртава у крви,
у пуној мери услишила твоју
молитву нежну? Зар веселим летом
не лепрша се победа над војском?
Зар не предњачи чак? Не осећа ли
свак да је боље судбе, откад краљ, —
што тол'ко лета, јуначки и мудро,
води нас — сада и за нежност зна
крај тебе, па нам олакшава дужност
неме послушности? И то ти зовеш
јаловим, кад са бића твога капље
мелем на хиљаде? Кад нове среће
вечити извор поста ти за народ
којем те неки посла Бог? Кад странцу
на љутом овом жалу смрти чиниш
да спасе себе и дома се врати?

ИФИГЕНИЈА

Лако то мало ишчезне пред оком

које увиђа шта још преостаје.

АРКАД

А зар је вредан хвале ко не цени
оно што чини?

ИФИГЕНИЈА

Куде онога
ко своја дела мери.

АРКАД

А и оног
ко праву вредност с поноса не цени,
као и оног ко сујетно диже
нестварну вредност. Послушај реч човека
што је истински, свим срцем теби одан:
Буде л' краљ с тобом говорио данас,
олакшај њему што има да ти каже.

ИФИГЕНИЈА

Плашиш ме сваком добром речи. Често
мука ме стало да се понуди
краљевој оттем.

АРКАД

Промисли шта радиш
и шта ти корист носи. Откад краљ
изгуби сина, мало ком од својих
поклања веру, па и њима не

к'о пре. У сину сваког великаша
он с подозрењем гледа наследника
својему царству; све се боји штуре
старости беспомоћне; боји, можда,
устанка дрског и преране смрти.
Речитост Скит не сматра преимућством,
најмање краљ наш. Он, што свикао је
да заповеда само и да дела,
не зна вештину да тихо, из далека
наводи говор према смеру свом.
Не спутавај га одбијањем хладним,
ни несхватањем смишљеним. По пута
љубазно њему у сусрет изађи.

ИФИГЕНИЈА

Зар да убрзам оно што ми прети?

АРКАД

Ти претњом зовеш то зар што те проси?

ИФИГЕНИЈА

Нема за мене претње страшније.

АРКАД

Узврати му наклоност поверењем.

ИФИГЕНИЈА

Тек кад ми душу ослободи страха.

АРКАД

Зашто порекло прикриваш му своје?

ИФИГЕНИЈА

Јер свештеници тајна приличи.

АРКАД

Ништа за краља не би смело бити
тајна. И ма да не изискује,
осећа он, и осећа до дна
велике душе своје, да се ти
брижљиво пред њим скриваш.

ИФИГЕНИЈА

Је ли љут,
је л' зловољан на мене?

АРКАД

Рекло би се.

Додуше, ћути и о теби он.
Ал' му понека омакне се реч
по којој видим да му душу жеља
освојила је да те има. Немој,
немој га њему препуштати самом,
да не би гнев му сазрео у груд'ма
и донео ти ужас, па да касно
савета мог се сетиш с кајањем.

ИФИГЕНИЈА

Шта? Смера л' краљ што никад племенит
смерао не би човек ком је драго
име и коме поштовање вишњих
прса спутава? Смера л' да ме силом
на одар свој одвуче са олтара?
Све богове ћу тада да призовем,
пре свих Дијану неустрашиву;
и помоћ она даће свештеници
свакако, а девојци још и радо,
будући сама девојка.

АРКАД

Стишај се!

Не гони краља млада, плаха крв
да дрско он младићско дело такво
изведе; но, по ћуди његовој,
бојим се какве друге његове
одлуке оштре, коју незадржан
извршио би. Дух је његов тврд
и неумољив. Зато, молим те,
повери му се, захвална му буди,
ако му ништа друго ниси кадра
дати.

ИФИГЕНИЈА

О, реци шта још даље знаш!

АРКАД

Он нек ти каже! Ево краља! Ти га
поштујеш, па ти срце каже да га

љубазно и са поверењем примиш.
Реч блага женска далеко одведе
племенитога човека.

ИФИГЕНИЈА

Ја не знам
заправо како да послушам савет
те душе одане; но радо дужност
извршићу да њему добродетелство
узвратим речју благом; тек да могу
да кажем моћном краљу што му годи,
а да то буде ипак истина.

Појава трећа

ИФИГЕНИЈА, ТОАНТ

ИФИГЕНИЈА

Краљевским нек те добрима обдари
богиња! Нек ти славу, победу,
богатство, свако добро твојима,
обиље сваке кротке жеље да!
Да ти, што с бригом владаш многима,
и сам пре многих стечеш срећу ретку!

ТОАНТ

Срећан бих био да мој народ каже:
Што стече, у том више него он
ужива други. Понајсрећнији је,

па био краљ ил' човек незнатан,
онај ко добро на свом дому нађе.
Дубоки бол мој делила си са мном
кад мач душмански отрже од мене
последњег мога, најбољег сина.
Освета док је дух мој забављала,
пустош свог дома осећао нисам.
Ал' сад кад срце зајази се моје,
њихово царство срушено, а син
освећен, нема ничег што ме дома
разгаљује. Послушност раздрагану,
коју из сваког ока читих пре,
пригушиле су зловоља и брига.
Свак брине шта ће по том бити, па се
бесчедном краљу повињава само
што мора. Данас дођох ту у храм
у којем често за победе молах
и за њих захваљивах. Жељу стару
носим у срцу једну, теби знану,
те изненадну не, па наду гајим
да те у дом свој к'о невесту водим
за благослов свом народу и себи.

ИФИГЕНИЈА

Ти непознатој одвећ нудиш, краљу.
Постиђена пред тобом бегуница
стоји, што ништа на обали овој
тражила није, сем заштите и мира, —
које јој даде ти.

ТОАНТ

Што ти преда мною

скриваш се, као да сам најгори,
у тајанственост свога доласка,
то не би право а ни лепо било
ни у једноме народу. Од наших
обала туђин стрепи: то намажу
закон и нужда. Ал' од тебе, која
сва права имаш, као драги гост,
и по свом срцу даном располажеш,
од тебе ја се поверењу надах
којем домаћин за приврженост своју
сме да се нада.

ИФИГЕНИЈА

Ако родитеља

име и дом свој прикрих, то је, краљу,
од неприлике, не с неповерења
било. Јер кад би, ах! сазнао ти
ко је пред тобом, какву главу клету
штитиш и храниш, срце твоје моћно
ужас и ретка језа спонали би.
И место да ми место покрај себе
на трону нудиш, прогнао би мене
што пре из царства, гурнуо ме пре
но што је мени писано да пођем
својима бодро и лутање окончах,
у беду гурнуо ме, која чека

свуд хладном, грозном руком туђинском
сваког ко лута прогнан из свог дома.

ТОАНТ

Ма шта да смера с тобом суд богова,
ма шта да дому твој и теби он
намени, откад ти к'о кротки гост
боравиш у нас, благослов небеса
ускраћен мени није. Тешко ко би
убедио ме да у теби штитим
злочину главу.

ИФИГЕНИЈА

Твоје добротворство
благослов теби доноси, не гост.

ТОАНТ

Што човек чини окорелима,
то не доноси благослов. Па с тога
опирања се и ћутања прођи.
Правичан човек то од тебе тражи.
Богинја тебе у моје руке даде,
те си и мени света к'о и њој.
Па нек и отсад закон буде за ме
њен миг. И ако наде има да се
свом дому вратиш, ослободићу те
захтева свих са своје стране. Али
ако је вечно препречен ти пут,
ако је род твој прогнан ил' угашен
несрећом неком грозном; онда тебе

не један закон даје ми. Говори
слободно! А ти знаш да држим реч.

ИФИГЕНИЈА

Нерадо језик стару узицу
дреши да каже најзад тајну дуго
скривану; јер се, једном изречена,
не враћа никад под скровито слеме
на дну дубина душе; па ил' уди,
ил' корист носи — како вишњи кажу.
Но чуј! Из рода Танталова ја сам.

ТОАНТ

Ти реч голему олако изричеш!
Зар велиш да је онај прсдак твој
за кога зна се да беше љубимац
богова? Је л' то онај Тантал што га
у савет и за софру своју зваше
Јупитер? Је л' то онај чији мудри
разговор, пун искуства и дубине,
богови сами слушаху с весељем
к'о откровења оракулска?

ИФИГЕНИЈА

Он је.

Но боље кад се не би богови
дружили с људ'ма к'о са себи равним!
Смртни је род и одвећ слаб да не би
на несвикнутим висинама њему

завртела се глава. Он не беше
ни неплеменит ни издајник; али
за слугу одвећ велик, а за друга
моћноме громовнику само човек.
Па је и грех му био људски. Но
суд њихов беше строг, и песници
певају да га обест и неверство
у покор старог сурваше Тартара
с трпезе Зевсове; а сав му пород
навуче, авај! њину мржњу на се.

ТОАНТ

Да ли са греха свог ил' претковог?

ИФИГЕНИЈА

Додуше моћне груди и титанска
срж крепка беху наслеђе зацело
и синовима а и унуцима.
Ал' тучну гривну око њине главе
сакова Бог. Стрпљење, мудрост, ум
и умереност скри он погледу
њиховом плахом и мрачном, те свака
њихова жеља у бес извргну се,
а бес им међе ломио је све.
Већ убојица Пелопс, син љубимац
Танталов, оте издајом и крвљу
најлепшу жену, Хиподамију,
кћер Еномантову; и она мужу
два сина роди: Тиеста и Атреја.

Са завишћу су они гледали
очеву љубав према сину првом,
из друге једне везе пониклом.
Мржња их здружи, те њих двојица
братоубиством тајним окушаше
свој први чин; а отац, мислећи
да је убица Хиподамија,
срдито сина натраг затражи
од ње, те она уби се.

ТОАНТ

Што ћутиш?

Продужи! Немој кајати се што се
повери! Казуј!

ИФИГЕНИЈА

Благо оном који

отаца својих радо сећа се,
ко њина дела, њину величину
радосно прича, па, срећан у души,
зна да је сâм на ланцу овом лепом
завршна алка. Јер с огњишта једног
ни полубог ни чудовиште неће
понићи очас. — Тек поворка злих
ил' добрих најзад грозу или радост
доносе свету. — По смрти свог оца
Тиест и Атреј владали су градом
заједно. Али слога није била
дугога века. Ускоро оскврни

Тиест братовљу и постелу, те Атреј
за освету из царства њега прогна.
Одавно Тиест, кујућ' дела грозна,
украо беше мучки брату сина
и тајно њега, као свог, с милоштом
одгајио. Сад освету и бес
у срце он му ули, па га посла
краљевском граду да у стрицу свом
убије оца рођена. Но буде
младићев смер откривен. Краљ убицу
посланог казни свирепо, држећи
да своме брату сина убија.
Прекасно он је сазнао ко то
пред очима му замагљеним мре
у мукама; па жеђ за осветом
у срцу да угаси, смисли тајно
он дело нечувено. Чинећи се
равнодушан и помирен, баш као
да ништа било није, брата он
са оба сина намами у земљу
к себи, те оба ухвати младића
и уби их, па оцу мрско, грозно
послужи јело то о софри првој.
А кад се Тиест мяса рођенога
најео, па га чежња обузе
те упита за децу, већ мислећи
да ће им чути кораке и глас
на вратима, кад Атреј, церећи се,
пред њега главе и удове баци

побијене му деце. — Ти са грозом
окрећеш главу, краљу; тако сунце
одврати лице, те из тока вечног
испадоше му кола. — То су, ето,
прапреци твоје свештенице; но
још многе људске коби свирепе,
још многа дела ума смућена
ноћ тешким крилом крије, и допушта
да тек у сумрак гледамо језовит.

ТОАНТ

Ћутањем скриј и сама њих! Већ доста
грозота! Реци само каквим чудом
са овог стабла дивљег ти да никнеш?

ИФИГЕНИЈА

Агамемнон је најстарији син
Атрејев био, и мој отац. Али,
то рећи смем, од првих дана својих
у њему видех узор човека
савршенога. Њему Клитемнестра
донесе мене, плод љубави први,
потом Електру. Мирно владао је
краљ, а Танталов дом стече спокојство
којега дуго лишен беше. Само
недостајаше срећи родитеља
син; али тек што жељу ову њима
испуни Бог, те узе расти Орест,
љубимац међу сестрама, кад већ

зло паде ново на скровити дом.

До вас је допр'о ратни поклич који
владара грчких сву моћ пред тројанске
зидове скупи да се отмица
најлепше жене освети. Да л' они
узеше Троју, да ли постигоше
одмазде циљ, то не чух. Отац војску
предводио је грчку. Залуд они
повољан ветар у Авлиди су
чекали: љута на великог вођа
њиног, Дијана задржавала је
њихову хитњу, тражећи на уста
Колханта да јој ћерку најстарију
краљ своју да. Намамише ме с мајком
у логор, и пред олтар одведоше
да главу ову богињи намене.
Богиња беше задовољена.
Крв моју она није хтела, те ме
облаком обви, па ме спасе. Овде,
у храму том тек видех да још живим.
И то сам ја баш, Ифигенија.
Ја, ћерка краља Агамемнона
и Атрејева унука, а власништво
богињино, и ја ти ово зборим.

ТОАНТ

Не претпостављам непознатој ја
краљеву кћер, нит више поверења

имам у њу. Ја предлог свој понављам:
Дођи и са мном све моје подели.

ИФИГЕНИЈА

На такав корак како да се дрзнем,
краљу? Зар нема моја спасилица
богиња право једина на живот
посвећен мој? За мене заклон овај
изабра она; она мене овде
скрива од оца, којег привидом
довољно казни да му старе дане
највећом можда радошћу озари.
Повратак, можда, радосни је близу
за ме, а ја, не мотрећи на њене
путеве, да се преко њене воље
привежем овде? Мољах да ми знак да
ако ми овде ваља остати.

ТОАНТ

Па знак је то већ што си овде још.
Не тражи брижно изговоре такве!
Узалуд збори много ко одбија;
сабеседник у свему чује: не.

ИФИГЕНИЈА

Нису то речи за опсену тек.
Ја ти сву душу своју открих. Зар се
не каже теби сâмо како брижном
душом за својим оцем, својом мајком,

братом и сестром чезнем? Да двораном
старом, где још по каткад име моје
прошапће туга, да њом сплете радост
најлепше венце од стуба до стуба,
к'о да се тек сад родих. О, да хоћеш
на бродовима послати ме! Живот
нови би дао и мени и свима!

ТОАНТ

Па врати се! За срцем својим пођи,
а разума и доброг савета
не слушај глас! Сва жена буди! Крени
за нагоном што необуздано
зграби те, па те тамо амо носи.
Кад вама страшћу плану груди, нема
те свете везе да одбрани вас
од издајника што вас измамљују
из оданих и опробаних руку
оца ил' мужа. А утрне ли
жар плахи срца вашег, залуд вама
све златне речи наваљивања
оданог и упорног.

ИФИГЕНИЈА

Племените
сети се, краљу, речи своје. Зар
узвраћаш тако поверење моје?
Изгледало је да си спреман све
да чујеш.

ТОАНТ

Нисам спреман био чути
чем се не надах. Ал' се могло то
и очекивати. Зар нисам знао
да се са женом у пос'о упуштам?

ИФИГЕНИЈА

Не грди, краљу, наш сироти род!
Оружје наше није као ваше
сјајно, ал' није неплеменито.
Веруј, у том ја стојим испред тебе
што срећу твоју боље но ти знам.
Ти држиш, себе не знајућ' ни мене,
да би нас ближа веза усрећила.
Пун добра срца и пун добре воље,
ти наваљујеш да пристанак дам;
ал' боговима ја ту благодарим,
што су ми дали чврстине да ову
не примим везу, њима непоћудну.

ТОАНТ

То срце твоје збори, а не Бог.

ИФИГЕНИЈА

Само кроз срце богови нам зборе.

ТОАНТ

А ја, зар немам права да их чујем?

ИФИГЕНИЈА

Тај нежни глас надвикује олуја.

ТОАНТ

То њега само свештеница чује?

ИФИГЕНИЈА

Владалац ваља пре свих да га чује.

ТОАНТ

Твој свети позив и наследно твоје
право да будеш за трпезом Зевсу
доведе тебе боговима ближе
но ли дивљака рођеног на земљи.

ИФИГЕНИЈА

Тако сад плаћам поверење које
изнуди ти од мене?

ТОАНТ

Ја сам само
човек; па зато боље свршимо!
Нек буде, дакле, к'о што рекох. Буди
богињи свештеница, како она
избра те! Ал' нек опрости Дијана
што јој, не с правом и љутећ' се на се,
укратих жртве старе. Туђин није
стизао срећно нашим обалама;
од вајкада му смрт извесна беше.

Једино ти ме, љубазношћу која
час ми се нежна љубав кћерина,
а час наклоност невестинска тиха
чини́ла и дубоко годила ми, —
једино ти ме њом к'о везама
чаробним спута те пренебрегох
дужност. Ти чула моја уљуљка,
те пречух како гунђа народ мој:
сад сви на мене бацају кривицу
гласно за рану смрт детета мог.
Пречити нећу даље, тебе ради,
светину која прешно жртву тражи.

ИФИГЕНИЈА

Ја себе ради то не исках никад.
Погрешно схвата вишње ко их сматра
крволочнима. Тај им подмеће
сопствене жудње свирепе. Зар мене
од свештеника не оте Дијана?
Драже јој беше да јој служим ја,
но ли да умрем.

ТОАНТ

Није прилично
нама да свете обичаје умом
колебљивим тумачимо по ћуди
и водимо их. Чини своју дужност,
а ја ћу своју. Два туђинца што смо
у пећинама на обали нашли

скривене, а што земљи нашој ништа
не носе добро, у мојој су руци.
Нек они буду твојој богињи
ваљана, прва, давно жељна жртва.
Шиљем их амо; ти знаш своју дужност.

Појава четврта

ИФИГЕНИЈА (сама).

Имаш облак, спасилице милосна,
да огрнеш прогоњене невино,
да из руку гвоздене судбине
њих на ветру преко мора чак,
преко свију земљиних даљина
ил' куд је теби драго однесеш.
Ти си мудра и видиш будућност;
што је прошло није за те минуло,
а твој поглед почива на твојима,
к'о што светлост твоја, живот ноћни,
изнад земље почива и влада.
Ах, од крви руке ми уздржи!
То не носи благослов ни мир;
а случајно умореног лик
на тужнога, невољног убице
зле тренутке вребаће и плашиће.
Јер бесмртни воле многољудна
људска ваљана поколења
па од срца живот летимични

смртном дају, радо пуштају га
да весели поглед наслађења
за тренутак који и он баци
у њихова вечита небеса.

З а в е с а

Други чин

Појава прва

ОРЕСТ, ПИЛАД

ОРЕСТ

То путем смрти ступамо сад ми:
с кораком сваким душа ми је тиша.
Кад Аполона замолих да ову
поворку грозну злих духова, што ме
осветом гони, од мене отстрани,
он тврдом тад и пуном наде речју
божијом својом обећа мени канда
да ћу да нађем помоћ и спасење
у храму сестре вољене му, која
Тавридом влада; а изађе, ево,
да ће сва моја беда да се сврши
с мојим животом сад. О, како лако
то пада мени, којем божја рука
срце у груд'ма здоби, ум помути,
да се одречем сунчеве лепоте!
Па ако треба да пород Атрејев

не нађе славом крунисани крај
у борби, ако, као преци моји,
к'о отац мој, умрети мени ваља
кукавном смрћу жртвенога брва:
нек буде! Боље и на жртвенику,
но у буцаку мрачном ком где замку
поставља мучки крвник блискородни.
Дајте ми дотле мира, подземнице,
што јурите к'о с ланца пуштене
псине за крвљу која, с ногу мојих
кашљући, траг мој за мношћем оставља.
Пустите! скоро ја ћу к вама сићи;
зрак јутра неће видети ни вас
ни мене. Лепи зелен ћилим земљин
поприште неће наказама бити.
Потражићу вас доле; тамо спаја
све судба иста у вечну, тупу ноћ.
Но тебе, мој Пиладе, тебе, друже
невини, у кривице моје клетви,
тебе ми жао повести пре рока
у ону земљу тужну. Живот твој
ил' смрт једино за ме пружају
наду ил' страх.

ПИЛАД

Ја нисам спреман још,
к'о ти, Оресте, у царство сенки сићи.
Ја смишљах још да стазама сплетеним,
које у црну ноћ као да воде,

до живота се пробијемо опет.
Не мислим ја на смрт; већ слухом тражим.
да ли нам вишњи путеве и савет
не приправљају за радосно бекство.
Смрт, било да се бојиш ње ил' не,
доћи ће неумитно. Чак и када
богиња руку дигне да постриже
за жртву власи наше, чак и тад
спас наш једина мис'о моја биће.
Отргни душу од зловоље; сумњом
убрзаћеш опасност. Реч нам даде
Аполон да те повратак и помоћ
и утеха у храму сестре му
чека. А нису двосмислене речи
богова, к'о што мисли зловоља
потиштенога.

ОРЕСТ

Већ ми мати тамни
животни застор око нежне главе
разастре; тако растох, слика сушта
очева, док ми неми поглед беше
пун жучи прекор за њу и за њеног
драгана. Кол'ко пута, док би сестра,
Електра, тихо седела крај ватре
у одаји дубокој, њој уз крило
прибио бих се, потиштен, и тупо,
очију широм отворених, глед'о
где горко плаче. Тад би она пуно

о нашем оцу славном причала:
колико чезнух да га видим, да сам
с њим, да полетим Троји, да он стигне!
Па дође дан —

ПИЛАД

Нек духови у паклу
по ноћи о том часу причају!
А нама спомен на лепе дане нека
дâ снаге нове за прегнућа нова!
Вишњима сваки честит човек ваља,
да им на овом земном шару служи.
Они су на те рачунали, па те
не пустише да с оцем пођеш, када
он преко воље пут Оркуса пође.

ОРЕСТ

О, камо да сам, држећи му скут,
пошао за њим!

ПИЛАД

То се они, што те
одржаше, за мене постараше,
јер шта би са мношћу било, да те нема,
схватити нисам кадар, пошто с тобом
и ради тебе од детињства живим;
нити бих друкше хтео.

ОРЕСТ

Немој мене

на оне лене потсећати дане
када ми дом твој игралиште беше;
кад племенити отац твој с топлином
цвет полусмрзнут неговаше мудро;
кад ти, све већма обесан, к'о лак
шарени лентир око цвета тамног,
около мене дочараваше
нов живот свакодневно; кад ведрину
своју у душу пресипаше моју
те ја, на јад свој не мислећи, бех
заносом плахе младости понесен!

ПИЛАД

Живот мој поче кад заволах тебе.

ОРЕСТ

„Јад мој тад поче“, реци, на ће бити
истина. То је ужас моје коби
што, као какав окужен прогнаник,
у срцу носим скривен бол и смрт,
те, кад и месту најздравијем стигнем,
очас крај мене лица пуна здравља
добију болни потез споре смрти.

ПИЛАД

Ја бих пре свију овом умро смрћу
да дах твој трује икога, Оресте.

Нисам ли ја пак сав бодар и ведар?
А љубав и ведрина јесу крила
за крупна дела.

ОРЕСТ

Дела крупна? Да!
Знам доба кад их видесмо пред собом;
кад ја и ти кроз брда и долине
гонисмо дивљач, сневајућ' да тако
гонимо једном топузом и мачем
чудовишта ил' разбојнике, слични
по песници и срцу претку дичном;
па потом пред ноћ крај мора широка,
један о другог ослоњени, мирно
седесмо, док нам до стопала вали
котрљаху се, а сав свет широки
отворен беше пред нама; ту каткад
по ко од нас се прихватао мача,
а небројена, ко звезде у ноћи,
потоња дела искрсавала су
около нас.

ПИЛАД

Бескрајно јесте дело
чијем нас душа испуњењу гони.
И да нам је да свако велико
онако буде како се испреде
кад песникова накићена реч
кроз поколења и земље га пронесе

у току дуга времена. Колико
лепоте има у делима наших
отаца, кад их, починув у тихом
вечерњем хладу, срче слух младићски
с харфиних струна! Наша дела, пак,
сва су нам, к'о што и њима бејаху,
штурса и пуна мука!

Јуримо тако за оним пред нама,
а не видимо пута испред нас,
примећујући једва покрај себе
предака стопе и трагове њиног
живота људског. Ми вазда за сенком
јуримо њином, која у даљини,
попут богова, крунише брегова
главе на златним облацима. Оног
не ценим ја ко себе сматра оним
до чега можда желео би пук
да га узнесе. Но ти боговима,
момче, захвали што су преко тебе
већ тако рано створили толико!

ОРЕСТ

Кад дело дивно досуде човеку:
да напад. склони од својих, да земљу
прошири, да јој међе обезбеди,
да душмани му падну ил' утеку, —
тад нек се он захвали њима, јер
живота прву и последњу сласт
Бог му тад даде. Мене богови

избраше за целата, за убицу
рођене мајке, поштоване ипак,
и урнисаше мене потстреком
да једно срамно дело другим срамним
осветим делом. Веруј ми, на зуб
Танталов дом су они узели,
па не смем ја, последњи огранак,
да скончам невин, ни са чашићу.

ПИЛАД

Вишњи

не свете злочин отаца на сину.
Свак, био добар ил' зао, уз дело
награду прима. Благослов отаца
наслеђује се, не проклетство њино.

ОРЕСТ

Није нас, мислим, њин благослов амо
довео.

ПИЛАД

Али вишњих воља бар.

ОРЕСТ

Тад ће нам њина воља главе доћи.

ПИЛАД

Чини што ишту од тебе, и чекај!
Ако Аполу у Делфи изручиш

сестру, те тамо здружено њих двоје
живело буде, да их народ један
племенитога кова слави, тад ће
та два божанства да се смилоствиве
на те због овог дела, па ће тебе
спасти из руку подземница злих.
Већ се у овај свети гај ни једна
не усуђује доћи.

ОРЕСТ

Бар ћу тако
умрети мирно.

ПИЛАД

Сасвим друкше ја
мислим, и нисам неуко повез'о
оно што беше с оним што ће бити,
па то у себи протумачио.
Можда већ давно у савету богова
велико дело сазрева. Дијана
чезне да ове дивље обале
варвара, и да људске жртве њине
остави кржаве. Па нама беше
то лепо дело намењено, нама
у дужност стављено; а већ и то
чудно је како бесмо присиљени
до ових доћи капија.

ОРЕСТ

С вештином

ретком ти мудро у савет богова
сопствене жеље уплићеш у једно.

ПИЛАД

Па шта је мудрост људска, ако не
да миг богова послушкују помно.
Бог племенита човека, што крупне
почини грехе, зовне да изврши
велико дело и оконча оно
што нам изгледа немогућно. Јунак
победи, па испаштањем послужи
и вишњима и свету што га слави.

ОРЕСТ

Ако ми ваља да живим и делама,
нек ми са тешког чела скине Бог
вртоглавицу што низ клизав пут,
мајчином крвљу попрскан, у смрт
вуче ме! Нека милосно сасуши
млаз што на мене из мајчиних рана
шикља, па вечним мрљама ме каља.

ПИЛАД

Мирније чекај! Ти зло умножаваш
и преузимаш дужност фурија.
Пусти да смишљам, буди миран! Најзад,
треба л' да снаге здружимо за дело,

зваћу те, па са смишљеношћу храбром
приступићемо извршењу скупа.

ОРЕСТ

Збориш к'о Улис.

ПИЛАД

Не исмевај ме.

Свак себи мора избрати јунака
према ком себи пут до Олимпа
крчи. И ево да ти признам: није,
по мени, мудрост и лукавство стидно
за оног ко се посвети јунаштву.

ОРЕСТ

Ја ценим душу искрену а храбру.

ПИЛАД

Зато за савет питао те нисам.
Корак је први учињен. Од страже
доста сам досад искамчио. Знам
да нека Богу подобна туђинка
крвави онај закон спутала је;
на жртву богу молитву и тамњан
и чисто срце приноси. Сви хвале
доброту њену и верују да је
из рода амазонки, а да амо
од неког крупног утекла је зла.

ОРЕСТ

Светлог јој царства моћ, изгледа, гаси
преступникова близина, ког клетва
к'о ноћ широка гони и покрива.
Побожност крвожедна већ раскива
с предања старог окове, да нас
уништи. Дивља убиће нас ћуд
краљева; неће спасти жена нас
ако се он разгневи.

ПИЛАД

Хвала Богу

што је то жена; јер човек, па био
најбољи, дух свој на свирепост свикне,
те најзад закон из онога створи
чега се грози, па из навике
постане груб и скоро изопачен.
А жена вазда чува ону ћуд
које се примила. На њу рачунај
већма у злу и добру. — Али, пази!
Ево је. Саме остави нас. Ја јој
имена наша не смем одмах рећи,
нити јој нашу одати судбину
до краја. Иди, наћи ћу те ја још
пре но што будеш говорио с њом.

Појава друга

ИФИГЕНИЈА, ПИЛАД

ИФИГЕНИЈА

Туђинче, реци откле си и откуд
долазиш? Пре бих рекла да ми личиш
на Грка но на Скита. (*Скида му ланце*).

Опасна је
слобода коју дајем ја. Нек вишињи
отклоне оно што вам прети.

ПИЛАД

О,
слатког ли гласа! Материне речи
звук добродошли у земљи туђинској!
Очинских лука плаве брегове
ја, заточеник, поново сагледам
радосне душе. Нек ти ова радост
покаже да сам Грк и ја. За тренут
заборавио бејаш кол'ко си ми
потребна, па упутих сав свој дух
појави твојој дивној. Реци ми,
ако ти усне не везује коб,
из које наше лозе твој божански
потиче сој.

ИФИГЕНИЈА

Са тобом свештеница
говори, коју ваша богиња

избра и посвети. Нек буде то
доста за тебе. Реци ко си ти?
Каква те звезда зла са твојим другом
доведе амо?

ПИЛАД

Рећи ћу ти лако

каква нас коб зла друштвом нежељеним
прогања. О, да можеш исто тако
лако ти нама, божанска, да пружиш
весели поглед надања! Са Крита
синови Адрантови ми смо. Ја се
Кефало зовем, најмлађи сам син,
а он је Лаодамант, најстарији
у дому. Измеђ' нас је био средњи,
диваљ и груб, и он је већ у игри
кварно слогу и радост детињску
младих нам дана. Олако смо ми
мајчине речи слушали, док отац
с војском пред Тројом борио се. Али
кад дома с пленом сјајним он се врати
и брзо потом умре, не потраја
дуго, а браћу онет подвоји
распра о земљи и о наслеђу.
Ја најстаријем држао сам страну.
Он уби брата. Због братоуморства
фурије сад га прогоне жестоко.
Али нас с надом делфијски Аполо
обали дивљој посла тој и рече

да ту у храму сестре његове
благодоклону сачекамо руку
помоћи. Овде заробише нас
и амо доведоше да ти ми
за жртву послужимо. Сада знаш.

ИФИГЕНИЈА

Паде ли Троја? Потврди ми то,
земљаче драги!

ПИЛАД

Пала је. — О, спас
обезбеди нам! Помоћ коју нама
обећа Бог, убрзај! Брату мом се
смилуј; и коју добру, благу реч
што пре му реци! Ал' га штеди када
говориш с њим, за то те топло молим!
Јер бол и радост и сећања душу
очас му дарну и помућују.
У грозничаво пада лудило,
па фуријама пленом постане
његова дивна, одрешица душа.

ИФИГЕНИЈА

Ма кол'ка била твоја несрећа,
заборави је, молим те, док мени
не кажеш што те питам.

ПИЛАД

Силни град,
што десет дугих година свој војсци
пркосио је грчкој, лежи сад
у лепелу и васкрснути неће.
Но гроб по неког од најбољих наших
неће нам дати да заборавимо
варварску ону обалу. Са дивним
другом онамо Ахил оста.

ИФИГЕНИЈА

Сад сте
прах, дакле, и ви, ликови боговски!

ПИЛАД

И Паламед, и Ајант Телемонов
свог завичаја дан видети неће.

ИФИГЕНИЈА (за себе).

О мом не збори оцу, не спомиње
њега међ' палима. О, живи још он!
Видећу га! О, срце, надај се!

ПИЛАД

Ал' срећне беху оне хиљаде
што горко слатком смрћу од крвничке
падоше руке. Јер трепет и страх
и тужни крај уместо триумфа
припреми злоћуд расрђени бог

онима што се вратише. Зар к вама
не стиже људска реч? Колико она
досеже, свуд разглашује по свету
подвиге нечувене што се збише.
Ти онда не знаш још за јад што дворе
микенске испуњава уздасима?
С помоћу Егистовом Клитемнестра
завара мужа свог кад дома стиже
и уби га. Ти поштујеш зацело
тај владалачки дом. Ја видим како
срце ти залуд опире се тој
ненадној чудовишној речи. Да л' си
кћи пријатеља неког? Да л' си где
у суседноме граду рођена?
Не таји, и не узми ми за зло
што ти ја први тај ужас дојавих!

ИФИГЕНИЈА

Како се, реци, зби тај тешки чин?

ПИЛАД

На дан приспећа, кад, спокојан краљ
и освежен од купања изиђе,
па заиска из руку супрузи
одећу, она злочеста му баци
на плећа и на главу племениту
тканину неку наборану тако
да се од себе замрсивала;
и док се он узалуд, к'о из мреже,

кушао да испетља, уби њега
Егист издајник, те велики краљ
под велом оде међу покојнике.

ИФИГЕНИЈА

А шта за узврат саучесник доби?

ПИЛАД

Постељу, коју имао је свх,
и царство.

ИФИГЕНИЈА

Значи, пожуда је само
срамноме делу узрок?

ПИЛАД

А и старе
освете моћно оссћање.

ИФИГЕНИЈА

Како
увреди краљ њу?

ПИЛАД

Тешким чином који
правдао би је, кад би оправдања
убиству било. У Авлиду он
домами жену своју, а са њом —
кад се олујом страшном богови

походу грчком успротивише —
дозва са њом још Ифигенију,
кћер најстарију, па је одведе
пред олтар Дијанин да буде жртва
крвава ради спаса Грцима.
То, веле, њој у срце уреза
тол'ку одвратност да се Егистовом
подаде наваљивању и мужа
уплете сама у пропасти мреже.

ИФИГЕНИЈА

Доста је сада. Видећеш ме опет.

ПИЛАД (сам).

Судбина дома краљевског дубоко
таче се ње, изгледа. — Ма ко била,
познавала је краља свакако.
И продата је, нашом срећом, амо
из високога дома. Али мируј,
срце! да бодро и мудро бродимо
надања звезди што сја испред нас.

Завеса

Трећи чин

Појава прва

ИФИГЕНИЈА, ОРЕСТ

ИФИГЕНИЈА

Јаднице, ја ти одвезујем ланце
у знак судбине болније. Слобода
коју допушта ово светилиште
само је гласник смрти, као светли
последњи поглед тешког болесника.
Не могу још, још не смем себи самој
да признам да сте изгубљени. Како
целатском руком да вас смрти предам?
А нико, ма ко био, глава ваших
таћи се не сме док сам свештеница
Дијанина. Но ако ли ја дужност
одречем ону што је гневни краљ
захтева, он ће наследницу мени
међ' девојкама изабрати мојим;
и тад помоћи могу вам једино

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
РАДОЈЕ ДОМАЊИЋ
ПЕСНОВАЦ

жељама толиим. О, земљаче врли!
Последњи слуга чак што такао се
огњишта наших богова домаћих
у туђини је добродош'о нама:
па како да се не радујем ја,
и како да не благосиљам вас
што ми донесте ликове јунака,
којима још од својих родитеља
научих дивити се, те ми душу
омиловасте новом надом лепом.

ОРЕСТ

Скриваш ли име своје и порекло
по мудрој намери? Ил' могу знати
ко је та слика божанска преда мном?

ИФИГЕНИЈА

Сазнаћеш ко сам. А сад ми испричај,
што тек у пола од брата твога чух,
скончање оних које, кад из Троје
дођоше, груба ненадна коб
на кућњем прагу немо дочека.
Додуше младу мене доведоше
обали овој, ал' се сећам свог
погледа плашног кад с дивљењем и стрепњом
јунаке онс гледах. — Полажаху
у бој, к'о Олимп да се отворио,
па прилике предака узвишених
послао на страх Илиону. Беше

Агамемнон божанствен као нико.
О, Агамемнон на кућњем прагу паде
злочешћу жене и подлошћу Егиста?

ОРЕСТ

Као што рече.

ИФИГЕНИЈА

Злосрећна Микено,

- вај теби! То потомци Танталови
шакама дивљим пуним посејаше
проклетство на проклетство! Као коров,
што дивље круне тресе, па засева
хиљадуструко семе, тако они
за вечни покољ наизменични
праунуцима рађаху убице
у најближој родбини. Реци мени
оно што скри ми мрак ужаса преког
у говору твог брата! Како чедо
последње стабла моћног, дивно дете
одређено да буде једном оцу
осветник, како Орест измаче
том дану крвавом? Да није иста
судба и њега мрежом Аверновом
обвила? Је ли спасен? Је ли жив?
Електра је ли жива?

ОРЕСТ

Живи су.

ИФИГЕНИЈА

О, сунце, зрак ми најлепши позајми
и спусти га пред Јупитеров трон,
као захвалност моју, јер сам ја
сирота и без речи.

ОРЕСТ

Ако јеси

краљевском овом дому била гост,
ако те ближе везе вежу с њим,
к'о што то каже радост твоја лепа,
срце тад стегни, буди чврста, јер
радосној души неподношљив бива
ненадни пад у бол. Ти, видим, знаш
једино да је Агамемнон умро.

ИФИГЕНИЈА

Зар није та вест мени доста?

ОРЕСТ

Пола

ужаса само чула си.

ИФИГЕНИЈА

Од чега

да стрепим још? Електра, Орест живе.

ОРЕСТ

За Клитемнестру зар не стрепиш ништа?!

ИФИГЕНИЈА

Ни страх ни нада спасти неће њу.

ОРЕСТ

Из земље наде и јесте отишла.

ИФИГЕНИЈА

Да л' покајничким гневом проли крв
рођену?

ОРЕСТ

Не, ал' рођена јој крв
одузе живот.

ИФИГЕНИЈА

Јасно се изрази,
да дуже не нагађам. Неизвесност
крилима тамним неизбројаним
измахује над мојом главом брижном.

ОРЕСТ

Баш изабраше мене богови
да јавим дело које најрадије
скрио бих ја у тупо, неодзивно
пекинско царство ноћи. На то твоја
преблага уста присиљавају ме
и против моје воље; али она
и штогод теже захтевати смеју,
и добиће. — Тај дан, кад отац паде,

Електра скри свог брата да га спасе;
а очев рођак Строфије га себи
од срца прими, па га однегова
са својим сином, који, зван Пиладес,
најлепше везе пријатељства свеза
са придошлицом. И док растијаху,
с њима и жарка жудња растијаше
да смрт освете краљеву. Те једном
из небуха, к'о странци одевени,
стигоше у Микену, тобож вест
носећи да је Орест умро и да
пенео његов носе. Краљица
прими их лепо; уђоше у кућу;
Електри Орест каза се; а она
распири пламен освете у њему
који пред светлим лицем мајчиним
беше утрнуо. Онамо тихо
одведе она њега где му отац
пао је и где стари лаки траг
безбожно проливане крви још се
на често праном поду назирао
бледим, злослутним својим концима.
Пламеном речју оцрта му она
околност сваку богомрског дела
и своје ропски бедно живљење
и обест срећних јатака и сву
опасност што од мајке њима прети
која се сад у маћеху извргла.
Па мач у руку њему тутну стари

што је у дому Танталовом већ
не једном бесно харао. Ту паде
од синовљеве руке Клитемнестра.

ИФИГЕНИЈА (за себе).

О, бесмртници, што пречисте дане
блажено на све новим облацима
живите, зар сте само зато мене
излучили из света тол'ко лета
и држали ме тако близу себи
и дали ми то дечје занимање
да свете ватре пламен потстрекавам,
и моју душу, слично пламену,
мамили вечном, кротком прозрачношћу
до својих дворова — да потом само
грозоте дома свог осетим дубље.

(Гласно).

О јаднику Оресту још ми реци!

ОРЕСТ

Камо да могу рећи да је умро.
К'о кључ из крви убијене шикну
дух мајчин
па древне ћери мрака зовну гласно:
„Спречите бекство матероубици!
Гон'те злочинца! Вама је посвећен!“
И пренуше се оне; поглед празни
с орловском глађу упирати, сташе
около себе; јазбинама својим

тамним узеше гмизати; а сумња
и кајање, два друга њина, крадом
допузеше из кутова. Пред њима
диже се пара с Ахерона, па се
у ковитлању њених облака
слика онога што се збило ваља
стално, к'о кошмар, око кривчеве
главе. А оне, власне разарати,
газе тле лепе богом засађене
земље, са које једна клетва стара
прогна их давно. Брзим ногама
прогоне оне бегунца, и само
предахнути му дају, да му опет
улију страх.

ИФИГЕНИЈА

И твој је случај такав,
јаднице, па и осећаш шта он,
бегунац јадни, трпи.

ОРЕСТ

Шта то велиш?
Какав то исти случај мислиш?

ИФИГЕНИЈА

Тебе

братоуморство терети и сама,
као и оног; повери ми то већ
твој млађи брат.

ОРЕСТ

Поднети ја не могу,
велика душо, да те лажна реч
обмане. Нек за замку конце лажни
туђину плете туђин, оштроуман
и вешт лукавству; ал међ' нама нек је
истина!

Ја сам Орест, а ова глава грешна
гробу се приклања и тражи смрт.
У сваком виду нек је добро-дошла!
Ма ко ти била, спас ја желим теби
и пријатељу свом; но себи не!
Ти овде, канда, против своје воље
боравиш. Бекству домислите се;
а мене овде оставите! Нек се
са стене сурва моје тело мртво,
нек све до мора крв се моја пуши,
и нек донесе обали варварској
проклетство! Ви пак крен'те да у лепој
Грчкој нов живот започнете срећно!
(Оде).

ИФИГЕНИЈА

Тако ти најзад ипак, испуњење,
најлепша кћери највећег оца,
до мене слазиш. — Како је огромна
преда мном твоја прилика. Мој поглед
једва до твојих руку стиже, које,
благословених пуне венаца

и пуне плода, Олимпово благо
доносе. К'о што по обиљу краљ
позна се, јер је њему мало оно
што хиљадама богатство је већ,
тако се и ви, богови, познате
по приштеђеним, одавно и мудро
спреманим поклонима. Јер једино
ви знате шта је по нас добро; ви
пространо царство будућности зрете,
када прикрива видике за нас
звезда и магле сваконоћни вео.
Ви преклињања наша, што детињски
за убрзање моле, саслушате
мирно; ал' златне плодове небеса
не бере никад ваша рука пре
него ли сазру, и вај томе који,
нестрпљиво их изнуђавајући,
на смрт по себе храну киселу
окуси! О нек дуго чекана,
још једва замишљена сласт не мине
крај ме, к'о друга ишчезлога сен,
напразно и још трипут болније!

ОРЕСТ (се враћа њој).

Молиш ли вишње за се и Пилада,
имена мога не помињи с вашим!
Злочинца, ком се придружујеш, нећеш
спаси, а с њим ћеш делити проклетство
и беду.

ИФИГЕНИЈА

Коб је моја прикована
уз твоју.

ОРЕСТ

Није. Нек, непраћен, сам
мртвима пођем. Баш и кад би скрила
грешника својим велом, ти га нећеш
од ока скрити оних вечно будних
фурија. — Твоје присуство ће њих,
божанска, само у крај потиснути,
но одагнати их неће. Оне својом
гвозденом ногом дрском свето тле
овога гаја таћи не смеју.
Ал' с часа на час чујем из даљине
одвратни смех ја њихов. Тако вуци
под стаблом чуче на које се путник
спасао. Тамо пландује им чопор,
и чим бих овај напустио гај,
са свију страна, дижући прашину,
сјатиле би се, змијске тресућ' главе,
и погнале би свој плен испред себе.

ИФИГЕНИЈА

Би л' пријатељску једну чуо реч,
Оресте?

ОРЕСТ

Чувај њу за неког ко је
пријатељ вишњих.

ИФИГЕНИЈА

Зрачак нове наде

дају ти они.

ОРЕСТ

Ја кроз дим и пару
самртне реке сјај пригушен видим
што пут у пак'о осветљава мени.

ИФИГЕНИЈА

Је ли Електра једина сестра твоја?

ОРЕСТ

Њу једну знам. А најстарију узе
још за времена из беде нашег дома
њен добри удес што нам се чињаше
ужасан тако. О, не питај више,
Еринијама ти се не придружуј;
злуродо оне одувају ми
пенео с душе, те не даду да се
на дома нашег страшном пожару
последњи угљен претвори у пухор.
Па зар ће жар, потпаљен хотимице,
и потхрањиван сумпором пакленим,
на души мојој вечно горети
и пећи ме?

ИФИГЕНИЈА

У пламен тамјан ја
стављам. Нек чисти дах љубави пирне

и жеравицу срца твог расхлади.
Оресте, драги, зар не чујеш још?
Зар ти небеске пратилице страшне
згрудваше тол'ко у жилама крв?
Да л', к'о из главе одвратне Горгоне,
чаролија ти мили удовима
каменећи те? О, кад пролирене
мајчине крви глас у пак'о зове
звучима тмулим, зар благословена
сестринска чиста реч да не дозове
богове самилосне са Олимпа?

ОРЕСТ

Зове! Дозива! Ал' зар хоћеш моју
пропаст? Да л' неку осветничку ти
богињу кријеш у себи? И ко си,
кад глас твој страшно узбуркава све
дубине моје душе?

ИФИГЕНИЈА

То се теби
казује на дну срца твог, Оресте.
Ја сам то! Погле! Ифигенија!
Жива сам.

ОРЕСТ

Ти!

ИФИГЕНИЈА

Ох, брате!

ОРЕСТ

Пусти! Иди!

Не дотичи се увојака мојих,
велим ти! К'о са руха невестинског
Креузиног, са мене пожар букне
неугасив. О, пусти! Као Херкул,
хоћу и ја, да скончам, недостојан,
од срамне смрти, сав у се увучен.

ИФИГЕНИЈА

Пропасти нећеш ти! Да могу, ах! бар
реч једну мирну да чујем од тебе!
Ох, сумња ме разреси, дај да срећи,
мољеној дуго, предати се смем.
Кроз моју душу котрља се точак
бола и радости. Од странца мене
одбија језа, ал' ме душа цела
свом снагом вуче брату.

ОРЕСТ

Је ли ово

Лиеов храм? Да л' свештеницу то
беснило свето бесомучно хвата?

ИФИГЕНИЈА

О, чуј ме! Погледај ме! Види како
срце ми после тол'ко времена
блаженством гори да најдражем што ми
још може свет да да, пољубим главу,

и да те овим рукама обујмим
што су се само пут празних ветрова
шириле. Пусти! О, пусти ме! Јер
бистрије вечни извор са Парнаса
не тече, скачућ' с камена на камен
пут златне доље, но што валовита
радост мог срца тече, па ме сву
запљускује к'о море опијено.
Оресте! Брате! Оресте!

ОРЕСТ

О, нимфо
дивна! Ја теби и ласкању твом
не верујем! Дијана тражи строге
свештенице и свѣти храма свог
обесвећење. С груди мојих склони
руку. А ако хоћеш да младића
некога волиш и спасеш, и срећу
дивну му нежно даш, тад душу своју
окрени пријатељу мом, човеку
достојном! Он по стеновитој оној
путањи лута. Нађи га, упути,
а мене ти поштеди.

ИФИГЕНИЈА

Прибери се,
брате, и познај нађену. Не беди
божанску радост чисту сестринску
к'о нерасудну и кажњиву страст!

О, скините му с укочена ока
лудило, да нас трен највеће среће
троструко бедним не учини! Ево
ње, твоје сестре изгубљене давно.
Са жртвеника богиња ме оте
и спасе амо у свој свети храм.
Заробљен ти си, приведен за жртву,
ал' сестру нађе у свештеници.

ОРЕСТ

Јаднице! Онда нека сунце види
последњи ужас нашег дома. Зар
Електра није овде, да и она
пропадне с нама, да не води дане
за тежу коб и јаде! Свештенице,
добро. Ја идем олтару. Код наше
пасмине старе у обичај ује
братоуморство. Боговима хвала
што пресуда им паде да се утрем
без порода. А теби светујем
да сунце одвећ не волиш, ни звезде.
Хајде! У царство мрака пођи са мнош!
К'о аждаје из сумпорнога кала,
што се у коштац хватају, на пород
сопствени насрћући, тако себе
прождире род наш побеснели. Хајде
са мнош у доњи свет без деце, чедна.
Са сажаљењем ти ме гледаш? Немој!
Погледом таквим Клитемнестра хтеде

да нађе пут до срца сина свог;
ал' измахнута рука његова
погоди груди њене, — мајка паде.
Иступи, душе зловољни! Приступ'те,
сврстане у круг, фурије, па тако
гледајте драму једва дочекану,
последњу и понајстрашнију, што је
приредисте. Не оштри мач ни мржња,
ни освета; већ сестра милостива
на то је дело нагнана. — Не плачи!
Ти ниси крива. Ништа ја на свету
волео нисам к'о што тебе могах
волети, сестро. Па завитлај челик,
не штеди ме, раздери ове груди,
и пут отвори рекама што овде
кључају. (*Клоне малаксао*).

ИФИГЕНИЈА

Нисам кадра да поднесем
сама ту срећу и тај јад. — О, где си,
Пиладе? Где ћу, врсни јуначе,
да нађем помоћ твоју?

(*Удаљи се тражећи*).

Појава друга

ОРЕСТ (*будећи се из несве-
сти и устајући*).

Једну још!
Последњу хладну чашу освежења,

из Летиних ми пружи таласа!
 Ускоро грч ће животни из груди
 бити однесен валом, па ће тихо
 дух мој, сав предан забораву врелу,
 клизити к вама, сенке, у ноћ вечну!
 Љубазно дајте да се мира вашег
 насрче земљин син, што станка нема.
 Какав то шапат у гранама чујем?
 Какав то шум у оном полумраку
 пирка? То оне иду већ да виде
 новог госта. Ко је руља та
 што, к'о на скупу у краљевском двору,
 међусобно се краљевски весели?
 Спокојно иду, стар и млад, крај људи
 и жене; иду, боговима равне
 и сличне, ове прилике. Да, то су
 они, мог дома преци. Са Тиестом
 поверљиво се Атреј разговара;
 около њих дечаци, шалећи се,
 скакућу. Зар међ вама нема више
 непријатељства? Зар освета згасну
 к'о сунчев зрак? Па то сам добродош'о
 вама и ја, те смем у поворку
 свечану вашу да се умешам.
 Орест вас, преци, последњи човек
 вашег соја поздравља сад!
 Сетву је вашу пожњео он.
 Притиснут клетвом слази до вас.

Но овде терет лакши је сваки;
у свој га прим'те, примите круг.
Поштујем тебе, Атреју, и тебе,
Тиесте; сви смо лишени ту
омразе. Оца мога покаж'те
ког у животу тек једном видех.
Јеси ли ти то, оче? — А с тобом
присно се шета мати? Па кад ти
сме Клитемнестра руку да пружи,
сме и Орест тад њој да приступи
и да јој рече: „Ево ти сина“.
Гледајте сина, поздрав'те њега!
На земљи беше у нашем дому
уморства поздрав гесло основно,
а радост тек за леђима ноћи
налази стари Танталов сој.
Ви „добродош'о“ кажете, ви ме
примате! па одведите мене,
до старог, до прапретка мог.
Ал' где је стари? да видим њега,
ту врсну главу, много цењену,
у већу вишњих што је седела.
Устежете се, одвраћате лик?
Шта је? да л' трни богоподобни?
Авај! Свемоћни приковали су
ланцима тучним муке свирепе,
а за јуначка прса његова.

Појава трећа

ОРЕСТ, ИФИГЕНИЈА, ПИЛАД

ОРЕСТ

Јесте ли и ви амо сишли већ?
О, благо теби, сестро! Да нам је
још ту Електра! Нека добри Бог,
нек и њу једну нежним спрегама
допрати брзо доле до нас!
А тебе жалим, сироти друже!
Хајд' с нама! Хајде пред Плутонов трон
к'о нови гости да домаћина
по старом реду поздравимо ми!

ИФИГЕНИЈА

О, ви, што као брат и сестра с неба
широког светлост доносите људ'ма
дању и ноћу, а што мртвима
сјати не смете, спасите ви овде
брата и сестру! Ти, Дијана, волиш
свог дивног брата више него све
што небо и што земља теби пружа,
и с чежњом своје девичанско лице
његовој вечној светлости окрећеш.
О, дај да касно нађени, једини
мој брат овако у лудила мраку
не кида себе! Па ако се сада,
пошто си овде сакрила ме, твоја

испуни воља, пружи преко њега
мени, а преко мене њему своју
блажену помоћ, те одреши с њега
окове оног проклетства, да не би
минуло скупо време за спасење.

ПИЛАД

Да ли познајеш нас и гај тај свети,
и светлост ту, што мртвима не сија?
И осећаш ли да те жива још
мишнице чврсто држе друга твог
и твоје сестре? Снажно прихвати се
нас! Та ми нисмо празне сенке! Пазн
на моје речи! Чуј их! Прибери се!
Трен сваки скуп је. А повратак наш
нисн о танком коњу што га, када,
испреда нека Парка наклоњена.

ОРЕСТ (*Ифигенији*).

Дај да у твоје загрљају ја
окусим чисту радост први пут,
без терета на срцу! — Богови,
што путујете с распаљивелом силом
да облаке огромне прождирете,
на с милосрдном збиљом просипате
уз грома глас и ветра бес на земаљу
жуђену кишу пљусковима дивљим,
ал' брзо стрешњу човекову грозну
на багослов окрехете, на страх

зативљени у поглед радосни
и у захвалност гласну промећете,
кад се у роси освежена лишћа
хиљадуструко сунце пресијава,
а Ирис љупко шарном руком лако
тамнину сиву још преосталих
облака цена: о, дајте да и ја
у загрљају сестрином, на груд'ма
свог пријатеља уживам и имам
свом захвалношћу оно што ми ви
дадoste! Срце мени каже да се
проклетство дрени. Евмениде иду
у Тартар и затварају, то чујем,
гвоздена врата с треском иза себе.
Мириса мелем земља иснарава
и позива ме да за радостима
животним и за делима големим
у погон пођем њеним пољима.

ПИЛАД

Време је кратко, тражит' га не смемо.
Тек кад нам једра ветрови напрегну,
нек радост наша сва Олимпу крене!
Хајд'мо! ту ваља брзо смишљати
и магновено одлучивати.

Завеса

Ч е т в р т и ч и н

Појава прва

ИФИГЕНИЈА

Намене ли вишњи
човеку на земљи
лутања многа
и приреде л' му
од радости до бола
и од бола до радости
дубоко потресни прелаз,
тад одгаје за њ
у близини града
ил' на далеком жалу
прибрана пријатеља
да буде помоћ при руци
у часу невоље.

О, благослов'те, богови, Пилада,
и све што икад започео буде!
Мишица он је младићу у борби,
а старцу око блиставо на скупу:

јер душа му је тиха, она чува ^{ЛЕСНОВАМ}
спокојства свето, неисцрпно добро,
те прогоњеним пружа из његових
дубина савет и помоћ. Он мене
од брата мога отрже, од кога
не могах ока скинути, не могах
нагрлити се среће, нити могах
из наручја га пустити, не слутећ'
блиску опасност што нас окружава.
Сад, да би напад извели, пут мора
одоше, где у заливу прикривен
брод с друштвом чека на уречен знак,
а мени мудру положише реч
у уста и научише ме шта
да речем краљу ако слао буде
и ускоро жртву тражио.
Ах, видим већ да морам дати да ме
к'о дете воде. Научена нисам
притворству, нити лукавством ма шта
знам искамчити! Авај! авај лажи!
Терет са срца не уклања она
к'о што то чини истинита реч
свака; у душу утеху не спушта,
већ страши оног ко је кује тајно,
и враћа се, к'о када бачену
извије стрелу божја ћуд те изда,
враћа се оном ко је бацио,
па њега згоди. Брига ми за бригом
промиче душом. Мога брата, можда,

на тлу обалском неосвећеном
напашће опет гневно фурије.
Да их то нису открили? Изгледа
да иде неко под оружјем. Гле!
Кораком брзим гласник краљев иде.
Срце ми бије, душа ми се мути,
кад спазих лик човека којег мени
лажљивом речи предусрести ваља.

Појава друга

АРКАД, ИФИГЕНИЈА

АРКАД

Убрзај жртву, свештенице! Краљ
чека а народ ишчекује.

ИФИГЕНИЈА

Дужност

извршила бих своју и твој налог,
да није сметња једна измеђ' мене
и извршења изненадно стала.

АРКАД

Шта то спречава краљев налог?

ИФИГЕНИЈА

Случај

над којим власти немамо.

АРКАД

Ал' шта?

Реци, да краљу јавим. Јер је он
одлучио да умру обојица.

ИФИГЕНИЈА

Богови то још одлучили нису.
Старији од њих крив је што је крв
пролио братску, па га фурије
у стопу гоне, те га, ето, чак
и у сред храма напад спопаде,
па обесвети својим присуством
то место чисто. И сад хитам ја
са девојкама својим да на мору
богињин кип преливши свежим валом
извршим освећење тајанствено,
па нико нашу тиху литију
да ометао није!

АРКАД

Хитно краљу

ту нову сметњу јавићу. А ти
с обредом светим не почињи док
дозволу он не дâ.

ИФИГЕНИЈА

То свештеница

једина одлучује.

АРКАД

Случај такав

ваља и краљ да зна.

ИФИГЕНИЈА

Ал' савет његов

ни заповест не мења у том ништа.

АРКАД

Моћни се често реда ради пита.

ИФИГЕНИЈА

Не изнуђавај оно што бих ја
морала да одречем.

АРКАД

Не одричи

што може бити корисно и добро.

ИФИГЕНИЈА

Попустићу ти, ако се пожудиш.

АРКАД

Брзо ћу с вешћу до логора стићи
и брзо његов одговор донети.

Камо да могу и глас да однесем
који би све раздрешио што сада
у забуну нас доводи. Јер ниси
примила срцу савет што ти дадох.

ИФИГЕНИЈА

Учинила сам радо што сам могла.

АРКАД

Још имаш кад да мишљење промениш.

ИФИГЕНИЈА

То већ у нашој моћи није више.

АРКАД

Што труда стаје немогућним сматраш.

ИФИГЕНИЈА

Жеља те вара, па зато и сматраш
могућним то.

АРКАД

А зар ћеш тако лако
на коцку све да ставиш ти?

ИФИГЕНИЈА

Ја то
у божје руке стављам.

АРКАД

Богови
средствима људским спасавају људе.

ИФИГЕНИЈА

Све зависи од тога, на шта они
укажу прстом.

АРКАД

То у твојој руци
лежи, ја велим. Само гневна ћуд
краљева спрема туђинцима овим
смрт горку. Војска своју душу давно
одвинула је од крвавог тог
обрета и од жртве сурове.
Јест, многи, кога немила судбина
однесе туђим обалама, зна
како божански делује на јадну
бескућну душу, што се границама
потуца туђим, кад га предусретне
срдечно лице људско. О, што можеш,
не отклањај од нас. Што поче, то ћеш
окончати без муке: јер ће благодет,
сашла са неба у прилици људској,
најбрже тамо засновати царство
где, мрк и диваљ, један народ млади,
крепак и храбар и живота пун,
а препуштен једино себи самом
и тескобноме нагађању свом,
огромни терет битисања носи.

ИФИГЕНИЈА

Не потресај ми душу, кад је ти
окренути на своју вољу нећеш.

АРКАД

Док није касно човек труд не штеди,
нит' добре речи понављање.

ИФИГЕНИЈА

Ти се

мучиш, а мени причињаваш бол.
Обоје залуд: зато боље иди.

АРКАД

У помоћ зовем бол, јер то је само
пријатељ; он не саветује зло.

ИФИГЕНИЈА

Он снажно моје дотиче се душе,
ал' не убија противљење моје.

АРКАД

Зар племенитог створа добротинство
у лепој души противљење буди?

ИФИГЕНИЈА

Јест, кад, уместо захвалности моје,
тај племенити створ, што није ред,
хоће да мене добије.

АРКАД

За себе

наћи ће вазда оправдање ко

у срцу нема наклоности. Ја ћу
јавити краљу шта се овде збило.
Да хоћеш само да се сетиш како
племенит према теби беше он
откад си дошла до данашњег дана!

Појава трећа

ИФИГЕНИЈА (сама).

Говор ми овог човека одједном,
осећам то, прекренуо у груд'ма
срце у зао час. И страх ме сад.
Јер к'о што талас, надирањем брзим
растући, стене заплусне што леже
на обали у песку, тако мени
радости млаз сву прели душу. Држах
у загрљају немогућно. К'о да
облак се благо око мене спушта
да ме са земље дигне и у онај
сан ме уљуља који богиња
добра на моје слепе очи спусти
кад ме на руке узе да ме спасе.
Срце ми брата обујми свом снагом:
друга му само савет ослушкивах;
унапред грабих душом само њих
да спасем. И онако к'о што мрнар
окреће радо леђа оштром стењу
острва каква пустог, тако ја

окретах леђа Тавриди. Но сад ме
глас тог човека оданогa опет
пробуди, те ме сети да и овде
остављам људе. Двоструко ми мрска
превара моја поста. Мируј, душо!
Зар сад да почнем да сумњам и да се
колебам? Чврсто тле усамљености
своје напустит' мораш. Кад у брод
укрцала се будеш, таласи ће
зањихати те, па, смућена, плашна,
ни свет ни себе познавати нећеш.

Појава четврта

ИФИГЕНИЈА, ПИЛАД

ПИЛАД

Где је? да брзо испричам јој ја
весели глас о нашем спасењу.

ИФИГЕНИЈА

Ту сам у брижном очекивању
утехе коју зајемчи ми ти.

ПИЛАД

Твој брат се исцели. На каменито
тле неосвећенога прибрежја
и његов песак ступисмо у ведром

причању, и не приметивши кад
за нама оста гај, а коврџаву
његову главу облизивао је
плам младалаштва лепи све то јаче
и дивније; у крепком оку му
жар срчаности сијаше и наде,
а одрешено срце његово
потону све у радост и у сласт
да спасилицу тебе и да мене
спасе.

ИФИГЕНИЈА

Да будеш благословен ти,
и боже дај да никад с усне твоје,
са које овај лепи сиће глас,
звук запевке и јада не зазвучи!

ПИЛАД

Још више носим ја но то. Јер срећа
као ни краљ, не иде никад сама.
И другове смо нашли. Измеђ' стена
у заливу бејаху брод свој скрили,
па тужно онде чекали. Твог брата
спазивши, сви на ноге скочише
кличући, па навалише да брод
крене што пре. У сваког горела је
шака да весла што пре се дочепа,
па чак и ветар с копна крилом лаким
залепрша, што запазише сви.

Журимо стога, храму ме поведи,
пусти ме да у свetišште уђем
и да се с поштом сврхе наших жеља
докопам. Сам ја могу да понесем
богињин кип на вичним плећима.

*(При последњим речима пође храму, не при-
метивши да Ифигенија не иде за њим; најзад се
окрене).*

Ти стојиш и оклеваш — реци! — Ћутиш!
Смућена ти си, канда! — Да л' се ново
зло какво нашој срећи не противи?
Реци да л' краљу мудру јави реч
како смо били уговорили ?

ИФИГЕНИЈА

То јесам. Само грдићеш ме ти,
јуначе врсни. Већ ти укор неми
читам са лица. Краљев гласник дође
и, што ми ти у уста стави, то му
поручих. Он се, канда, изненади
и навали да прво јавимо
краљу за овај обред необични
и саслушамо шта ће да нареди;
те тако чекам сад да гласник дође.

ПИЛАД

Вај нама! опет свија се опасност
над наше главе. Што се ниси мудро
заогнула правом свештеничким?

ИФИГЕНИЈА

Огртач оно никад ми не беше

ПИЛАД

Уиропастићеш тако, душо чиста,
и нас и себе. Што да случај тај
не предвидим, па да те научим
како и случај тај да осујетиш!

ИФИГЕНИЈА

Кори ме само! Ја сам крива, знам то.
Ал' друкче нисам могла да поступим
према човеку што трезвено и умно
затражи оно тек што срцем својим
признати као право морадох.

ПИЛАД

Све страшније се небо тушти. Али
клонут' не смемо, нит' се неразумно
и брзоплето одати! Ти мирно
сачекај да се гласник врати, па
остани чврста, ма шта да донесе.
Јер свештеница има, а не краљ,
да налог да за такво освећење.
А заиште ли да види туђинца
који од тешког пати лудила,
не примај то, већ реци да у храму
тобож под кључем обојincu чуваш.
Да тако ваздух добијемо, па да,

укравши свето благо варварима
сурово-недостојним, побегнемо
што пре одавде. Најбоља знамења
Аполо шиље нам; и пре но услов
побожна срца испунисмо, он је
своју божанску искупио реч.
Ослобођен је, излечен Орест!
Па са њим слободним превезите нас,
повољни ветри, до стеновитога
острва, на ком бог тај обитава.
А онда у Микену, да оживи,
да онет бодро богови отаца
из пепела угашеног огњишта
дигну се, па да њине одаје
обасја ватра лепа. Твоја рука
прва ће њима тамњан да прикади:
с кадioniца златних. Ти ћеш живот
и спас унети преко оног прага,
окајат клетву, искитити своје
опет животним свежим цвећем дивно.

ИФИГЕНИЈА

Кад тебе слушам, мили, душа моја,
зрацима твоје речи погођена,
к'о цвет пут сунца окреће се благој
утеси. Како слатко нама пада
присутног друга поуздана реч
чије божанске снаге осамљеник
лишен је, те и пропада. Јер споро,

у срцу спутана, сазрева мис'о
и одлука, а развија се лако
кад је ту неко кога волимо.

ПИЛАД

Збогом! Ја хитам успокојити
другове што нестрпљиво на мене
чекају. Онда ево ме за трен,
и ту у жбуну скривен чекаћу
на знак од тебе. Што се замисли?
Што ти одједном преко чиста чела
прелеге сенка тихе жалости?

ИФИГЕНИЈА

Опрости! К'о пред сунцем облак лак,
тако пред мојом душом брига лака
и зебња језде.

ПИЛАД

Не бој се! Подмукло
присни је савез склопила опасност
са страхом, они другови су.

ИФИГЕНИЈА

Није

неплеменита брига, мислим, то
што мене сад опомиње да краља,
свог другог оца, не обмањујем
и не поткрадам мучки.

ПИЛАД

Бежиш само
од оног што твом брату смрћу прети.

ИФИГЕНИЈА

Он исти мени чинио је добро.

ПИЛАД

Што нужда иште, није незахвалност.

ИФИГЕНИЈА

Јест незахвалност; нужда њу тек правда.

ПИЛАД

Тебе зацело: пред богом и људ'ма.

ИФИГЕНИЈА

Но ја у срцу задовољна нисам.

ПИЛАД

У захтевима одвећ строгим гордост
крије се.

ИФИГЕНИЈА

Ја не испитујем, ја
осећам само.

ПИЛАД

Ако правилно
осећаш себе, поштоваћеш себе.

ИФИГЕНИЈА

Једино посве чисто срце даје
уживање.

ПИЛАД

Ти таква остала си
у храму свакојако. Али живот
учи нас да смо мање према другом
и према себи строги. Ти ћеш то већ
научити. Толико овај род
чудно је створен, толико повезан
и испреплетан, да нема тог који
може да каже да је чист и јасан
нит' сам у себи, нити наспрам других.
А нисмо ми ни позвани да сами
судимо себе — наша дужност прва
и најпреча је да се пута свог
држимо и да гледамо пред собом:
јер човек оно што је чинио
ценити ретко зна, а скоро никад
оно што чини.

ИФИГЕНИЈА

Мало треба да ме
мишљењу својем приволиш.

ПИЛАД

А зар је
потребно тамо приволевање
где нема избора? Да брата, себе
и пријатеља спасеш, један само
остаје пут, и пита се тек то
хоћемо л' поћи њим?

ИФИГЕНИЈА

О, пусти ме
да још оклевам! јер ни сам ти не би
неправду такву лако нанео
некоме ко те задужи добротом.

ПИЛАД

Пропаднемо ли, тебе чека тад
још тежи прекор, очајања пун.
Ти ниси, видим, свикла на губитак,
кад ниси, да би крупно зло избегла,
кадра ни лажну да жртвујеш реч.

ИФИГЕНИЈА

О, каме да ми мушко срце бије
у груд'ма, па, кад нешто смело смера,
никакав други да не чује глас.

ПИЛАД

Залуд се браниш; нужде гвоздена
рука налаже; њен је налог пак
врховни закон испред којег
богови сами повијају главе.
Судбине вечне непитана сестра,
ћутећи она заповеда. Што ти
налаже, носи; чини што захтева.
Остало знаш. За који трен ме сво,
из свете твоје да прихватим руке
спасења печат лепи.

Појава пета

ИФИГЕНИЈА (сама).

Морам да га послушам, јер опасност прешна прети мојима. Али, ах! сопствена судба страши ме све то више. Зар да наду не спасем тиху, коју у самоћи неговах дивно? Зар ће клетва ова трајати вечно? Зар да племе ово благослов нови не уздигне никад? Та све јењава! Срећа најбоља, најлепша снага људска напоследку попусти! Зашто и проклетство не би? Залуд се, дакле, надах, ту скривена, и склоњена од коби дома свог да чистом руком, чистим срцем једном откајем свога дома мрљу тешку! Тек што се брат мој у наручју мом од љуте бољке ненадно и чудно излечи; тек што тол'ко изглѣдани брод стиже да ме одведе у луку света отаца мојих; а већ, ево, гвозденом руком налаже ми нужда безочна порок двогуби: да свети поверени ми, поштовани кип украдем, и да обманем човека којем свој живот и судбину своју дугујем. О, да не никне у мени

одвратност најзад! Да дубока мржња
титана, старих богова, на вас
са Олимпа не шчепа канџама
орловским својим и моје груди нежне!
У слуху моме разлеже се опет
стариинска песма (коју бејаш већ,
и бејаш радо заборавила),
песма што Парке певаху је с грозом
кад Тантал паде са столице златне.
Са племенитим патиле су другом;
срце им беше гневно, песма страшна.
Кад бесмо деца, дадиља је њу
певала нама; сећам је се добро.

„Нека се богова
боји људски род!
У рукама вечним
држе они власт
и чине са њоме
што је њима воља.

Нек двогубо стрепи
онај ког узвисе!
Столице на кршу
и облаку стоје
уз столове златне.

А плане ли распра,
сурвава се гост,
окаљан и презрен,
у амбисе ноћи

и ту залуд чека,
тминама привезан,
на праведни суд. —

Код вечитих гозби
остају тек они
крај столова златних.
Са брда на брдо
закорачују:

С урвина, из доље,
к'о жртвени тамјан,
димн се пут њих
титана удављених
дах попут облачка.

С целих поколења
одвраћају они
доброжељно око,
нит' воле и маре
наћи у потомку
претка некад вољен
немо речит лик.
То певаху Парке;
а те песме слуша
прогнаник, старина,
у пећини мрачној
и, вртећи главом,
на потомке мисли.

З а в е с а

П е т и ч и н

Појава прва

ТОАНТ, АРКАД

АРКАД

Збуњен, ја морам да признам да не знам
куд подозрење да упутим своје.
Да ли то бекство у потаји снују
заточеници они? Да ли њима
помаже свештеница? Глас се шири
да брод, што ону двојицу овамо
донесе, још се у заливу неком
крије. А оног странца лудило,
на освећење то, тек изговор
овом отезању, све то ме гони
на подозрење и обазривост.

ТОАНТ

Нек свештеница што пре амо дође!
А онда одмах обалу прстраж'те

од предгорја до богињина храма!
Но у гај свети не залазите!
Заседе с пажњом поставите, па их
нападните! А где их нађете,
хватајте њих како то већ знате.

Појава друга

ТОАНТ (сам).

Гнев страшни у мом смењује се срцу,
сад против ње, што држах је за свету,
сад против себе, што попустљивошћу
и благошћу за издају је спремих.
На ропство човек навикне се лепо
и научи се лако слушати,
кад се слободе посве лиши. Хеј,
да је у руке пала сурове
предака мојих, па да свети гнев
поштедео је био њу, сва срећна
била би што је главу своју спасла,
захвално своју појмила би коб,
и пролила би туђинаца крв
на жртвенику, па још дужношћу
крстила оно што је нужда сушта.
А сад из груди њених дрске жеље
измамљује доброта моја. Залуд
надах се да је за се вежем. Она
сопствену судбу себи изумева.

Улагивањем придоби ми душу;
и кад се њему одупрети хоћу,
лукавством она и преваром гледа
да излаз нађе, а доброту моју
к'о освештану својину посматра.

Појава трећа

ИФИГЕНИЈА, ТОАНТ

ИФИГЕНИЈА

Тражио си ме. Шта те амо к нама
доводи?

ТОАНТ

Реци, што одлажеш жртву?

ИФИГЕНИЈА

Аркаду јасно ја изложих све.

ТОАНТ

Хтео бих и од тебе то да чујем.

ИФИГЕНИЈА

Богиња теби рок за размишљање
остави.

ТОАНТ

Теби, канда, овај рок
добро је дош'о.

ИФИГЕНИЈА

Ако срце твоје
прегоре да ту свирепост одлучи,
зашто си онда долазио? Краљ
који захтева нечовечност, нађе
довољно слугу који за наклоност
ил' награду пожурив да приме
кривице пола у злочинном делу
а да учешће његово без мрље
остане: смрт он смишља на дебелом
облаку, а на главу јадника
гласници сnose уништења гром;
он пак по својим висинама шета
кроз олуј као недостижни бог.

ТОАНТ

Света ти усна дивљу песму пева.

ИФИГЕНИЈА

Не свештеница; кћи краљева сад сам.
Моју си реч ти уважавао
док непозната бех; а кнегињи
одједном хоћеш да наређујеш.
Не! Од детињства свикла сам да слушам:
сад родитеље, потом богињу,
и пуном душом лепоту слободе
осећам баш у послушности; али
да погнем главу пред суровом речју,

пред грубом мушком наредбом, ~~де~~ ^{де} ~~ти~~ ^{ти} ~~ни~~ ^{ни} ~~сам~~ ^{сам}
научила ни тамо, а ни овде.

ТОАНТ

Не ја, већ стари закон заповеда
теби.

ИФИГЕНИЈА

За закон грчевито ми се
хватамо, чим он к'о оружје служи
страстима нашим. Али мени други,
старији закон вели да се теби
одупрем: закон по коме је странац
светиња.

ТОАНТ

Много ти заточеници
на срцу теби, канда, леже, јер
од самилости и бриге за њих,
ти смећеш с ума мудрости реч прву,
по којој моћног дражити не ваља.

ИФИГЕНИЈА

Било да зборим ил' ћутим, ти вазда
можеш да знаш шта ја у срцу носим.
Зар сећање на сличну судбину
неће и тврдо срце нагнати
на сажаљење? Камо ли тек моје!
У њима видим себе. Дрхтах сама

пред жртвеником; рана смрт се беше
нада мноме свила, док ја клечах; нож
већ сени да прободу груди ове
живота пуне; ужасавала се
сва моја душа, цептећи, а сузе
линуше с ока, — кад одједном бех
спасена! Зар да нисмо дужни ми
да узвратимо невољнику оно
што божја милост нама подари.
Ти знаш то, мене исто тако знаш,
а хоћеш да ме присилиш.

ТОАНТ

Не краљу,
већ служби својој поковај се!

ИФИГЕНИЈА

Пусти то! Силу не улепшавај,
која ужива у слабости женској.
Слободна ја се родих, к'о и човек.
Да је пред тобом син Агамемнонск,
па да захтеваш неприлично што,
мач и он има и мишицу да њима
права свог срца брани. Ја пак немам
ништа сем речи; а племенит човек
дужан је женску да поштује реч.

ТОАНТ

Више јештујем ја но мач твог брата.

ИФИГЕНИЈА

Колебљива је срећа на оружју,
па мудар борац не потцењује
противника. Но природа ни слабе
лишила није заштите од туђе
обести, ни од суровости. Њима
лукавства даде сласт и поучи их
довитљивости да се извију,
да заобиђу ил' да окасне.
Да се тим служе, силник заслужи.

ТОАНТ

Мудар опрезност ставља пред лукавство.

ИФИГЕНИЈА

А чистој души то је непотребно.

ТОАНТ

Ти неопрезно не изричи себи
пресуду.

ИФИГЕНИЈА

Кад би ти видео како
душа се моја бори да од себе
одстрани храбро у налету првом
злу коб која је хоће да обујми!
Тако ја, дакле, празнорука стојим
пред тобом? Лепу молбу моју, ову
гранчицу мира љупку, што је јача

у женској руци од оружја и мача,
одбијаш ти! Па шта ми оста још
да срце своје одбраним? Да л' чудо
у богиње да молим? Зар ни мале
снаге у мојој души нема?

ТОАНТ

Канда
безмерио бринеш шта ће с оно двоје
туђина бити. Ко су они, реци!
кад с тол'ко снаге дух твој њих заступа?

ИФИГЕНИЈА

Они су — ваљда — држим да су Грци.

ТОАНТ

Земљаци лакле? па су зар у теби
повратка слику обновили лепу?

ИФИГЕНИЈА *(после кратког хутања).*

Зар је на дело нечувено само
овлашћен човек? Он зар само сме
на своја моћна прса јуначка
да немогућно пригрли? И шта се
великим зове? Шта приповедачу,
докле по стоти прича пут, сву душу
надима језом, ако није оно
чега се храброст потхвата безумна,

иако нема много изгледа?

Ко се у табор душмански увуче
по ноћи, па, к'о пламен изненадан,
и поспале и будне хвата, докле
пробуђенима најзад стешњен, хитро
на душманском коњу утече,
али са пленом: је ли само тај
слављен? Ил' само онај што се дрско,
сигурне путе презирући, крене
крстарити кроз горе и планине
да неки крај од разбојника треби?
Зар нама ништа не остаје? Зар
да мора жена нежна права свог
урођенога лишити се; бити
к'о Амазонка, дивља према дивљем;
право на мач вам отимати; крвљу
светити угњетавање? У мени
буја и секне један потхват смели:
велики прекор ја избећи нећу,
ни зло големо, ако он не успе.
Ал' ви то, вишњи, како вам је воља
решите! Ако истинити ви сте
к'о што вас славе, покажите то
помажући ми, и увеличајте
истину преко мене. — Чуј, о, краљу!
Кује се тајна превара; ти залуд
заточенике тражиш; већ су они
отишли наћи своје другове
што с бродом њих на жалу чекају.

Старији, што га ту напала беше
болест, а сад га пусти — Орест то је,
мој брат; а други присни пријатељ му
и друг из младости, Пиладес зван.
Аполо посла њих из Делфија
обали овој, с налогом да кин
украду Дијанин, па њему сестру
однесу; он ће пак ослобођење
ономе дати што га фурије
прогоне, а што крв мајчину носи
на својој души. Сад сам ја у твоју
ставила руку обоје нас што смо
од Танталова дома у животу.
Утри нас — ако смеш.

ТОАНТ

Ти држиш да ће
сурови Скит и варварин да чује
глас истине и човечности, што га
Грк Атреј није чуо.

ИФИГЕНИЈА

Њега чује
свак, и под сваким поднебљем, у кол'ко
његовим груд'ма тече незамућен
животни кладенац. — Шта смишљаш мени,
краљу, док ћутиш, на дну своје душе?
Смишљаш ли пропаст, прво мене убиј!
Јер сада, пошто другог спаса нема

за нас, ја видим сву опасност грозну
у коју своје миле свесно бацих
брзоплетошћу. Авај! њих пред собом
гледаћу везане. И како да се
погледам на растанку с братом својим
којег убијам? Никад више нећу
у зенице му завирити драге!

ТОАНТ

Такву су мрежу, вешто исплетену,
бациле, дакле, варалице те
на главу теби, повученој давно,
вољној да лако, радо поверујеш
жељама њиним ?

ИФИГЕНИЈА

Не, мој краљу, не!
Обманут' бих се могла ја; но они
лажљиви нису нити издајице.
Нађеш ли да су то, а ти их побиј,
а мене прогнај и обали тужној
острва неког врлетнога пошљи
за казну мојој лудости. Но ако
буде тај човек мој вољени брат,
толико жељен, пусти онда нас,
љубазан буди према нама двома
онако како према мени беше.
Отац ми паде женином кривицом,
мати од руке сина свог. Па нада

Атрејевога дома последња
на њему само лежи. Дај да ја
чистога срца, чистих руку пређем
онамо, те да дом откајем наш.
Реч мени дату одржаћеш. Ти се
заклео беше да ме пустиш, ако
икада буде наде да се вратим
својима; сад је згода ту. А краљ
не обећава, к'о обични људи,
од неприлике, тек да уклони
за тренут молиоца, ни ти реч
даје за случај којем се не нада:
Висину свога достојанства он
осећа тада тек кад може срећу
да пружи оном ко моли.

ТОАНТ

У мени

речима твојим опире се гнев
и преко воље, као што се ватра
опире води, па, пиштећ' настоји
да душманина свога сатре.

ИФИГЕНИЈА

О,

дај да ми милост твоја, као светлост
пламсана тихог на олтару, букне
радошћу, хвалом и захвалношћу
окружена!

ТОАНТ

Колико пута глас тај

стишавао ме!

ИФИГЕНИЈА

О, руку ми пружи

за измирење!

ТОАНТ

У краткоме року

премнога тражиш.

ИФИГЕНИЈА

Добро дело бар

премишљања не тражи.

ТОАНТ

И те како!

Јер и за добрим иде зло.

ИФИГЕНИЈА

Тек сумња

од доброг чини зло. Не премишљај се,
него подари како осећаш.

Појава четврта

ОРЕСТ (наоружан), ПРЕЂАШЊИ

ОРЕСТ (окренут према сцени)

Удвојте снаге! И задржите их!

Још који трен! Не попуштајте руљи!
Покријте пут за мене и за сестру
до брода!

(Ифигенији, не видећи краља).

Хајде! Издали су нас!
За бекство мало остаде нам места!
Брзо!

ТОАНТ *(машајући се мача)*

Без казне у присуству мом
мач голи нико потрзао није!

ИФИГЕНИЈА

Богинин стан да скрnavили нисте
бесомучношћу и убијањем!
Свак својима нек нареди да стану!
Почујте сестру, чујте свештеницу!

ОРЕСТ

Реци ми ко је тај што нама прети?

ИФИГЕНИЈА

Краља у њему шути, мог другог оца!
Опрости, брате, ал' је судбу нашу
детињско срце моје ставило
целу у руке његове. Ваш напад

признадох њему, те се душа моја
спасе издајства.

ОРЕСТ

Хоће ли нас с миром
пустити да идемо?

ИФИГЕНИЈА

Док у тебе
мач голи сева, одговор не тражи.

ОРЕСТ (*стави мач у корице*).

Говори! Видиш, слушам твоју реч!

Појава пета

ПРЕЂАШЊИ, ПИЛАД а убрзо за њим АРКАД
(*обоје исуканих мачева*).

ПИЛАД

Журите! Наши прибирају снаге
последње. Према мору полагано
потискују их. Гле! Кнезови туна
разговор воде. То је краљево
честито лице.

АРКАД

Мирно, к'о што теби
и личи, краљу, стојиш према својим

противницима. Биће овај час
кажњена дрскост. Њине присталице
уступају и падају, а њихов
брод је већ наш. И једна твоја реч,
па ће он бити у пламену.

ТОАНТ

Иди!

Нек моји људи стану. Да се вреда
не чини непријатељу док ми
зборимо овде.

АРКАД (оде).

ОРЕСТ

Примам. Пођи, скупи
остатак наших људи, друже верни,
и сачекајте да видимо какав
спремине вишњи крај делима нашим.

ПИЛАД (оде).

Појава шеста

ИФИГЕНИЈА, ТОАНТ, ОРЕСТ

ИФИГЕНИЈА

Прво ми бригу скините са душе
пре но што говор почнете. Ја спора
бојим се злог, о краљу, ако ти
нећеш да чујеш правде благи глас,

а ти, мој брате, не хтеднеш да владаш
младићском крви плахом.

ТОАНТ

Гнев свој ја
спутаћу, к'о што старијему личи.
Одговори ми! Какав доказ имаш
да си њен брат, а син Агамемнонов?

ОРЕСТ

Ево га мач којим је сек'о он
Тројанце храбре. Њега од убице
његовог отех, и богове мољах
да срчаност и мишицу и срећу
великог краља подаре и мени,
а да ми лепшу смрт досуде. Узми
од одабраних својих ратника
најбољег, па га стави према мени.
Кол'ко је земље и на њој јунака
нигде се странцу тај захтев не крати.

ТОАНТ

То право овде обичаји стари
туђину никад допуштали нису.

ОРЕСТ

Нек тад од тебе и од мене почне
обичај нов! Угледајући се,
сав народ један озакоњује

чин племенити својих господара.
И не за нашу слободу једино;
већ дај да ја, к'о туђин, за туђинце
ту борбу водим. Паднем ли, тад моја
осуда биће и њина; ал' ако
срећа ми дадне те победим, — тад
да нико жал тај ногом не додирне,
а да не нађе сву помоћ и љубав,
и свак одавде утешен да пође!

ТОАНТ

Не изгледаш ми недостојан оних,
младићу, који, по твом хвалисању,
преци ти беху. Велики је број
у мојој пратњи људи племенитих
и храбрих; али ја и данас још
излазим, стар овако, сâм на мегдан
противнику и спреман сам да с тобом
на мачу срећу измерим.

ИФИГЕНИЈА

То не!

Тај крвав доказ излишан је, краљу!
Скините руке са балчака! На ме
и судбу моју помислите! Прека
борба човека овековечава.
Падне ли баш, опеваће га песма.
Ал' сузе непресушне, што их жена
преостала и напуштена лије,

потомство не пресбраја, нити песме
пева безбројне проплакане дане
и ноћи кад се кротка душа која
узалуд рве да натраг дозове
мртва, на пречац изгубљена друга,
па саму себе раздире. И саму
бојазан одмах опоменула ме
да разбојника неког превара
из поузданог овог скровишта
не одмами ме и у ропство преда.
Брижљиво њих ја испитивах; сваку
околност проверавах; тражих да ми
знаке наведу; па је срце моје
сигурно сад. Гле! ту на његовој
десници онај ожиљак што личи
на звезде три. Тај знак је о рођењу
имао он већ, па су свештеници
гатали да му претстоји да овом
десницом неко дело ужасно
изврши. Али двоструко ме више
та данга уверава што му тако
обрву преполовљава. К'о дете,
Електра једном, непажљива, нагла,
к'о што је била, из наручја свог
пустила га, те о треножац
ударио се. Он је, он је то!
Да ли к'о доказ теби да наведем
то што на оца личи, то што цела
кличе ми душа пред њим?

ТОАНТ

Баш и кад би

твој говор сваку уклонио сумњу,
а гнев мој био у срцу ми спутан,
ипак би мач међ нама морао
пресудити. Ја мира не видим.
Дошли су, к'о што сама признајеш,
да богињин ми свети кин украду.
Па мислите ли да ћу мирно ја
да гледам то? У варвара за благом
далеким често похотљивим оком
обазре се Грк; за руном златним,
за коњима, за лепим кћерима;
али их нису сила и лукавство
водили вазда срећно дому њином
с добрима добивеним.

ОРЕСТ

Кип тај, краљу,

нек међу нама не отвара спор.
Заблуду сад увиђам коју бог
стави нам око главе као veo,
пославши нас овамо. Ја га
молах за савет и ослобођење
од фурија што устоице за мном
иђаху; а он рече: „Ако сестру
што преко воље пребива у храму
на обалама Тавридским доведеш
у Грчку, бићеш ослобођен клетве“.

Ми схватисмо да то Аполо циља
на своју сестру, а он циљаше
на тебе. Сад су узе сурове
одрешене; и ти си, светице,
својима враћена. А ја излечен
чим си се мене такла ти. У твом
наручју зло ме још последњи пут
свим својим ичепи канџама и сву ми
продрма срж до ужаса; а тад
утече као у пећину змија.
Поново сада, захваљујућ' теби,
у белог дана светлости уживам.
Леп и божанствен указује ми се
богињин суд: к'о какав свети кин
за који божјом речју везана је
града судбина неизменљива,
богиња тебе, заштитницу дома,
узе и склони у свету тишину
за благослов и својима и брату.
И кад се било чинило да сваки
ишчезну спас на шару земљином,
ти нам поврати све. Нек срце твоје,
краљу, на мир се склони. Не спречавај
да очинског нам дома освећење
изврши она, да ме опет врати
дворани с које клетва скинута је
и стару круну стави ми на главу.
Благослов што ти она донесе,
узврати! Дај да прече право ја

користим! Сила и лукавство, две
највише славе човекове, бише
постиђене пред истинитошћу
те узвишене душе; а ко не би
наградио овакво поверење,
детиньски чисто, према једноме
племенитоме човеку?

ИФИГЕНИЈА

На своју
сети се реч и нек те говор овај,
неувиђено, одано изречен,
гане! Та погледај нас! Немаш ти
често за такво племенито дело
прилике. Нећеш моћи да одречеш;
ускори дозволу!

ТОАНТ

Па идите!

ИФИГЕНИЈА

Не тако, краљу! Ја без благослова,
у зловољи од тебе поћи нећу.
Не прогони нас! Нека гостопримство
срдачно тебе привеже за нас:
тако нас неће одлазак за увек
раздвојити. К'о отац ти ми беше
цењен и драг, и таквог ће те моја
понети душа. Донесе ли икад

до слуха мога из племена твог
ма најбеднији слуга звук твог гласа
онако како свикох да га чујем,
ил' спазим ли на убогој сироти
одећу вашу, примићу га ја
к'о бога; сама постељу за њега
припремићу, на трonoжац крај ватре
посадићу га и само за тебе
и шта је с тобом било питаћу.
О, нек би дела твоја и доброту
твоју небеса наградила како
заслужио си. Збогом! Очи к нама
окрени, па нам на растанку речју
узврати наклоњеном. Онда встар
нежније наша једра потхватиће,
а сузе блаже потећи са ока
оних што буду пошли. — Збогом! Пружи
десницу као залог пријатељству
староме нашем.

ТОАНТ

Збогом!

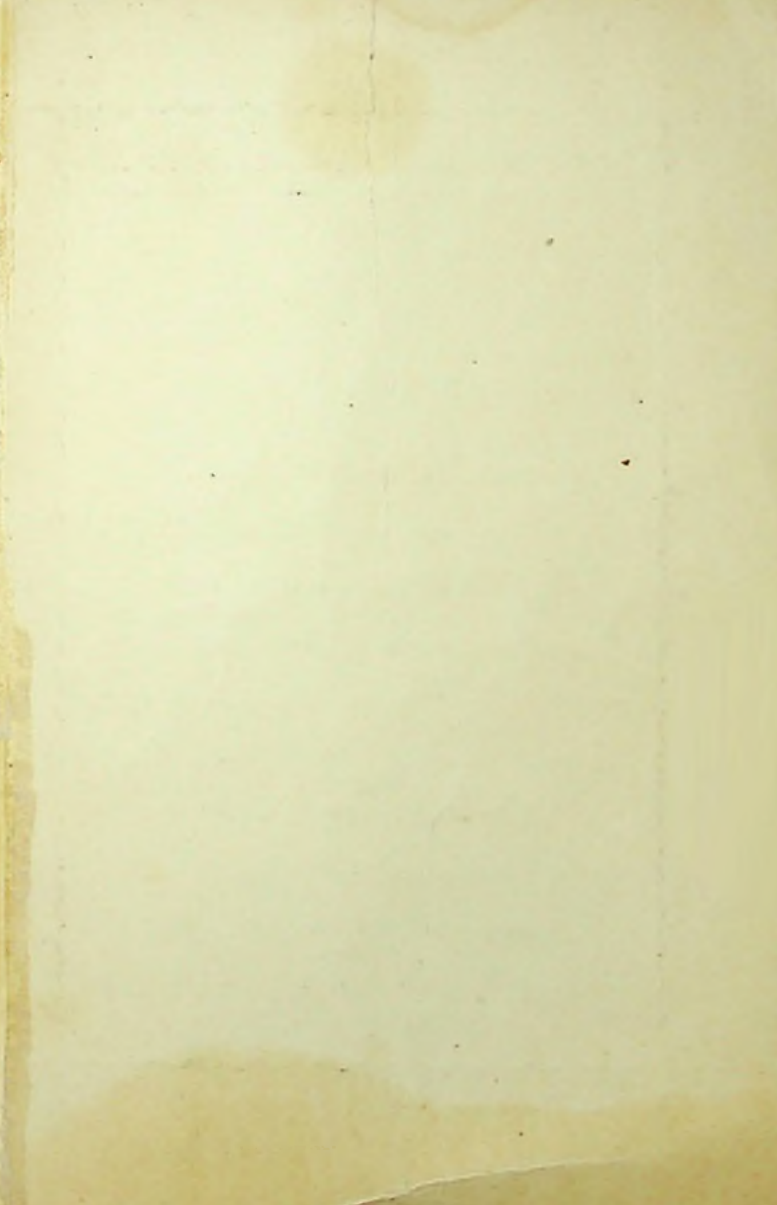
З а в е с а

К р а ј

ПОЗОРИШНА БИБЛИОТЕКА

ДОНОСИ МЕЋУ ПРВИМ КЊИГАМА:

1. Мирован Ђ. Глишић: ПОДВАПА
2. Ј. Веселиновић и Д. Брзак: ЂИДО
3. Герхарт Хауптман: А ПИПА ИГРА!
4. Лесинг: МИНА ОД БАРНХЕЛМА
5. Герхарт Хауптман: КОЛЕГА НРАМПТОН
6. Н. Трифновић: ИЗБИРАЧИЦА
7. Паул Шурен: УЛИЧНИ СВИРАЧИ
8. Софокле: АНТИГОНА
9. Хенрик Ибзен: ПОХОД НА СЕВЕР
10. Ј. В. Гете: ИФИГЕНИЈА НА ТАВРИДИ

ПОЗОРИШНА БИБЛИОТЕКА

ДОНОСИ МЕЂУ ПРВИМ КЊИГАМА:

1. Милован Ђ. Глишић: ПОДВАЛА
2. Ј. Веселиновић и Д. Брзан: ЂИДО
3. Герхарт Хауптман: А ПИПА ИГРА!
4. Лесинг: МИНА ОД БАРНХЕЛМА
5. Герхарт Хауптман: КОЛЕГА КРАМПТОН
6. Н. Трифковић: ИЗБИРАЧИЦА
7. Паул Шурен: УЛИЧНИ СВИРАЧИ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

ПО 821.112.2

ГЕТЕ Ј. В. Ф.

Ифигенија на Тавриди

ЛЕСКОВАЦ

ЕР

РИДИ

000029259

COBISS 0